

UNIVERZITA PALACKÉHO V OLMOUCI

PEDAGOGICKÁ FAKULTA

BAKALÁŘSKÁ PRÁCE

2018

Božena Měchurová Studená

UNIVERZITA PALACKÉHO V OLOMOUCI

PEDAGOGICKÁ FAKULTA

Ústav pedagogiky a sociálních studií

BAKALÁŘSKÁ PRÁCE

Božena Měchurová Studená

**Dějiny elementárního školství v Bystřici pod Hostýnem
od konce 18. století do roku 1945 na příkladu vybrané školy**

Olomouc 2018

Prohlašuji, že jsem tuto bakalářskou práci vypracovala samostatně a uvedla v ní veškerou literaturu a prameny, které jsem použila.

V Bystřici pod Hostýnem 17. 04. 2018

.....
podpis

Moje poděkování patří PhDr. Jitce Plischke, Ph.D., za odborné vedení mé bakalářské práce. Rovněž bych ráda poděkovala vedení Moravského zemského archivu se sídlem v Kroměříži, řediteli ZŠ T. G. Masaryka v Bystřici pod Hostýnem za poskytnutí materiálových podkladů a samozřejmě své rodině a dětem za jejich trpělivost.

Obsah

Úvod.....	5
1 Dějiny města Bystřice pod Hostýnem.....	7
1.1 Nejstarší dějiny kraje	7
1.2 Počátky městečka Bystřice.....	8
1.3 Život města a jeho další vývoj v 16. až 19. století.....	9
1.4 Vznik a rozvoj průmyslu v Bystřici pod Hostýnem	12
1.5 Rozvoj města v druhé polovině 19. století	13
1.6 Bystřice pod Hostýnem v letech 1900-1945	14
2 Počátky školství v Bystřici pod Hostýnem	17
2.1 Mateřská škola.....	21
2.2 Obecná a měšťanská škola dívčí v Bystřici pod Host. 1897 - 1945	23
2.3 Obecná a měšťanská chlapecká škola v Bystřici pod Hostýnem 1897 - 1945.....	26
3 Významné osobnosti spjaté s Bystřicí pod Hostýnem a zdejším školstvím.....	33
3.1 František Táborský	33
3.2 Josef Krumpholtz.....	34
4 Závěr	35
5 Seznam použité literatury.....	37
6 Prameny.....	38
7 Seznam příloh:.....	39
8 Přílohy:.....	40
9 Anotace	52

Úvod

"Bystřice je pěkné městečko s krásným zámekem, kostelem, farou, se školou a s radnicí; rozkládá se po obou březích potoka, který při povodních zaplavuje okolí, je obklopeno hradbami a zámeckým parkem. Proslulé je zdejší léčení mlékem. Katastr má výměru 1639 jiter 1060 sáhů. Městečko je spojeno komerčními silnicemi s Holešovem, Přerovem a s Kelčí..." (Popis městečka od neznámého autora z 19. století.)

Tématem mé bakalářské práce *Dějiny elementárního školství v Bystřici pod Hostýnem od konce 18. století do roku 1945 na příkladu vybrané školy*, je postihnout vývoj bystřické základní školy a to v kontextu rozvoje města Bystřice pod Hostýnem. V tomto městě má školství dlouhou historii a právě spojení dějin města s dějinami vybrané školy mne vždy zajímalo. I z tohoto důvodu jsem si toto téma bakalářské práce také vybrala. V Bystřici pod Hostýnem mám své rodinné kořeny. Školu, která je tématem mé práce, absolvoval můj otec, já i mé děti a každý z nás prožil svá školní léta v jiném časovém období. Zajímaly mne právě počátky školní výuky ve městě i historie školních budov. Díky svému studiu archivních materiálů jsem se mnohé dověděla, rozšířila si své znalosti jak o dějinách školy, tak samozřejmě i města Bystřice pod Hostýnem. S vývojem bystřického školství také úzce souvisí historický vývoj města, proto se historii města věnuji podrobněji v první kapitole.

Cílem práce je poskytnutí přehledu historického vývoje školství v Bystřici pod Hostýnem do roku 1945 na příkladu vybrané školy (dnes Základní škola T. G. Masaryka v Bystřici pod Hostýnem). Svou bakalářskou práci jsem rozdělila do tří kapitol. Jak jsem již zmínila, v první kapitole popisují dějiny Bystřice od nejstarších dokladů osídlení, první písemné zmínky, bouřlivý rozvoj městečka a od roku 1864 města až do roku 1945. Zaměřila jsem se na nejdůležitější mezníky ve vývoji města a životní situace obyvatel v určitém časovém období. V závěrečné části kapitoly se věnuji rozvoji průmyslu a města až do druhé poloviny 20. století.

Druhá kapitola je věnována počátkům a rozvoji školství v Bystřici pod Hostýnem až do roku 1945. Primárními zdroji, ze kterých jsem čerpala, byly archiválie uložené v archivním fondu Okresní úřad Holešov (1850-1945) a Archiv města Bystřice pod Hostýnem, tak jako archivní fond Újezdni školní rada Bystřice pod Hostýnem, Národní škola chlapecká a národní škola dívčí Bystřice pod Hostýnem. Zcela ojedinělé jsou dochované katalogy a soupisy dětí z bystřické mateřské školy, které jsou uloženy v MZA v Brně – Státním okresním archivu Kroměříž. Zde jsem studovala i další archiválie. Nejceněnějšími archiváliemi, ze kterých jsem

čerpala nejvíce informací, byly městské a školní kroniky. Ty poskytují velké množství informací, které by se těžko získávaly z jiných zdrojů. Školní kroniky se bohužel dochovaly až od roku 1870, ale v úvodu zapsal řídící učitel Lerch historii bystřický škol, jak ji zřejmě znal z vyprávění svého předchůdce. Sám však svůj zdroj nevedl. Dalším zdrojem byly archivní fondy 1. osmiletá škola v Bystřici pod Hostýnem, Národní škola chlapecká v Bystřici pod Hostýnem a Národní dívčí škola v Bystřici pod Hostýnem. Zde jsou dochovány z velké většiny jen třídní katalogy, případně třídní knihy a právě školní kroniky. Kronika města Bystřice pod Hostýnem byla sice založena již v roce 1897 a na první straně (tak jako školní kronika) ozdobena podpisem císaře Františka Josefa I. při jeho návštěvě ve městě v uvedeném roce, ale na dlouhou dobu přestala být vedena. Nenašel se vhodný kronikář, jak je patrné ze zápisů městské rady. Teprve v roce 1924 bylo obnoveno vedení kroniky města, nicméně zápisy jsou poměrně stručné a škole je věnováno minimum pozornosti. Zachované dokumenty byly jen minimálně psány kurentem (soupisy žáků, zápisy v třídním katalogu). Kroniky jsou psány česky a latinkou a jsou vcelku v dobrém fyzickém stavu.

Do své bakalářské práce jsem zařadila stručná pojednání o Františku Táborském a Josefovi Krumpholcovi. František Táborský je dodnes v Bystřici pod Hostýnem známou a vzpomínanou osobností. Byl v období první poloviny 20. století velkým podporovatelem kulturního a společenského dění ve městě a také se hojně zasazoval o rozvoj místní školy. Josef Krumpholc na bystřické škole učil poměrně krátkou dobu, ale patřil k významným osobnostem učitelských spolků na Moravě, byl uznávaným pedagogem, kterého připomíná i pamětní deska na bystřické škole.

Při své práci jsem částečně čerpala informace z dosud nejrozsáhlejší vydané publikace o historii města „Dějiny města Bystřice pod Hostýnem“, od autorské dvojice Marie Doláková a Ladislav Hosák z roku 1968 a samozřejmě i z článků či příležitostných tisků.

Snad se mi podařilo splnit vytčený cíl mé bakalářské práce a na podkladě archivních pramenů a literatury jsem zachytila vývoj elementárního školství v Bystřici pod Hostýnem v souvislosti s obecnými sociálními, hospodářskými, kulturními a politickými změnami, kterými prošla bystřická společnost v rozmezí několika století. Své poznatky bych příležitostně ráda publikovala ve Zpravodaji města Bystřice pod Hostýnem, protože historie elementárního školství a o historii bystřických škol není příliš známa a soudím, že by veřejnost zaujala.

1 Dějiny města Bystřice pod Hostýnem

1.1 Nejstarší dějiny kraje

Bystřice pod Hostýnem leží na úpatí Hostýnských vrchů, které spadají do pásma Beskyd, které patří k masívu Karpat. Nejvyšší hora Hostýnských vrchů je Kelčský Javorník, vysoký 865 metru. Nad Bystřicí pod Hostýnem se tyčí vrchol Hostýna, který je vysoký 736 metru.

Příznivé geografické i přírodní podmínky využili již první lidé, kteří se zde usídlili již na sklonku starší doby kamenné, v období mladého paleolitu. V katastru města Bystřice pod Hostýnem byly nalezeny štípané pazourkové nástroje, které dokládají toto osídlení. Trvale byla ale oblast osídlena až zemědělci a pastevci v mladší a pozdní době kamenné, v šestém až třetím tisíciletí před naším letopočtem, jak dokládají nálezy hlazených a vrtaných kamenných nástrojů.

Výhodná poloha Bystřice na trasách obchodních cest vedla k jejímu rozvoji. Městečkem snad procházela nejen Jantarová stezka, ale také další obchodní cesty Hradská a Hučnica, „hlučná cesta“, která vedla k Valašskému Meziříčí.

Důležitou roli v dějinách města a jeho nejbližšího okolí měla výšinná opevněná hradiště. Nejznámější je rozsáhlé hostýnské opevnění, které mělo rozlohu téměř 19 hektarů a bylo chráněno mohutnými valy. V pozdní době bronzové a v období halštatském vznikala na Bystřicku také další menší opevnění na strategicky výhodných místech. S existencí těchto opevněných hradišť souvisí hromadné nálezy bronzových předmětů a surovin, tzv. depotů (pokladů), které bylo nutné v době nebezpečí ukrýt.

V mladší době železné přišli i na Bystřicko Keltové. Na základech tehdejšího opevnění Hostýna vybudovali centrum měšťanského typu, tzv. oppidum. Toto oppidum fungovalo jako strategický bod na okraji keltské sféry, nedaleko vyústění Moravské brány, kde procházela Jantarová stezka. Dodnes obepíná vrchol Hostýna antropogenní militární val o délce 1835 metrů, u kterého je v některých místech zachovaná šířka 23 m a výška 9 m. Val je zhotoven z hlíny, kamení, písku a popela a je přerušováno dvěma branami, Slavkovskou a Železnou a třemi menšími průkopy.¹

Pazourková sekerka, která byla nalezena v roce 1935 přímo na území Bystřici pod Hostýnem, je dokladem osídlení lidem se šňůrovou keramikou. Četné nálezy žárových hrobů

¹ NEDĚLNÍKOVÁ, E., CHYBOVÁ, H. *Bystřice 1368–2008. Katalog k výstavě o historii města Bystřice pod Hostýnem*. Bystřice p. H.: Zpravodaj města Bystřice p. H., 2008, s. 6.

lidu popelnicových polí svědčí o životě lidí v tomto kraji v době bronzové. Slovanskou kolonizaci kraje na přelomu 6. a 7. století dokládají rovněž archeologické nálezy. V neklidných dobách 10. a hlavně 13. století se uchýlovali lidé na vrchol Hostýna, aby se zachránili před nájezdy tatarských, uhersko-kumánských a polsko-ruských oddílů. Zejména v letech 1241 a 1253 se místní obyvatelé ukryli v hostýnských valech.²

1.2 Počátky městečka Bystřice

Nejstarší písemná zmínka o Bystřici pod Hostýnem pochází ze dne 8. ledna 1368, kdy biskup Albert ze Šternberka vkládá do Zemských desek olomouckých Bočkovi z Kunštátu půl městečka Bystřice. V té době se ještě Bystřice neuvádělo "pod Hostýnem". Bylo to neveliké městečko s dřevěnými domky, které měly doškové střechy. Domky byly postaveny kolem cesty, obcí protékala říčka Bystřička.

Když se stal Boček z Kunštátu majitelem bystřického panství, nechal vybudovat na nedalekém vrchu hrad Obřany. Zmíněný hrad se měl stát centrem panství a sídlem vrchnosti. Problém spočíval v tom, že celá stavba probíhala bez povolení tehdejšího zeměpána, moravského markraběte Jana Jindřicha Lucemburského. Jan vznesl proti Bočkovi stížnost, které bylo vyhověno a dne 19. října 1366 Karel IV. nařídil zboření hradu. Boček však celou situaci vyřešil odprodáním hradu Janu Jindřichovi, který v budování pokračoval a ponechal hradu také jeho jméno. Obřany byly zničeny nejspíš za husitských válek, roku 1447 jsou již označovány jako zbořené. Boček spolu s hradem odprodal Janu Jindřichovi také městečko Bystřici, čímž se obřanské a bystřické panství stalo zeměpanským zbožím. Jan poté roku 1374 prodal panství Ctiborovi z Cimburka. Majitelé panství se často střídali a okolo roku 1400 se Bystřice dostala opět do rukou pánů z Kunštátu.³

Další majitel panství Milota z Tvorkova je získal mezi lety 1412 až 1417 a udržel si jej až téměř do své smrti roku 1434. V Bystřici si vystavěl tvrz, která stála na místě dnešního zámku a sloužila jako sídlo vrchnosti. O době husitských válek nemáme mnoho informací. Zřejmě v této době došlo k poboření hradu Obřany.⁴

² NEDĚLNÍKOVÁ, E., CHYBOVÁ, H. *Bystřice 1368–2008*. s. 9.

³ HOSÁK, L. *Dějiny města Bystřice pod Hostýnem v období 1368–1848*. Vydal MNV v Bystřici pod Hostýnem, 1368, s. 5–7.

⁴ HOSÁK, L. *Dějiny města Bystřice pod Hostýnem v období 1368–1848*. Vydal MNV v Bystřici pod Hostýnem, 1368, s. 5–7.

1.3 Život města a jeho další vývoj v 16. až 19. století

Bystřice v následujícím období 15. století byla v držení několik pánů, např. Voka ze Sovince nebo pánů z Landštejna. Důležitou úlohu v dějinách města sehrál zvláště Jiří z Landštejna, protože jej osvobodil v roce 1461 od odúmrti. Do té doby připadl totiž majetek zemřelého, který neměl přímé dědice, vrchnosti, nyní mohl každý svůj majetek odkázat dle své vůle. Dalšími vlastníky panství se koncem 15. století stali páni z Hustopeč. V Bystřici stál v té době městský pivovar a 27 várečných domů, působil zde cech soukenický, řeznický a důležitým výdělkem místních obyvatel bylo formanství. Panství využívalo zdejší lesy a byly vybudovány dvě pily.

Podle údajů o berních daních z roku 1516 bylo v Bystřici 70 „osedlých“ a asi 20 pustých domů, a kolem 500 obyvatel. Po smrti Albrechta z Hustopeč zdědila panství jeho dcera Magdalena, která přijala na tvrz v Bystřici pod Hostýnem svého manžela Buriana z Limburka.⁵ Poprvé je ve smlouvě uveden název Bystřice s přídomkem pod Hostýnem. Zajímavé je, že Burian získal od krále Ferdinanda I. povolení těžit na bystřickém panství po dobu deseti let stříbro.

Přemek Prusinovský z Víckova, který byl podkomořím markrabství moravského se stal v roce 1555 majitelem bystřického panství. Přemek se aktivně zapojil do politického a společenského dění, přispěl k rozkvětu města a začal s přestavbou tvrze na renesanční zámek. V té době bylo v Bystřici „27 domů šenkovních, 18 pololáníků robotních, 25 čtvrtníků robotních, 5 podsedníků celých, 5 půlpodsedníků a zahradníků, 1 lázeň, sbor bratrský a 3 mlynáři.“ V městečku byl cech řezníků, jehož artikuly z roku 1577 se v opise zachovaly dodnes.⁶

Bystřice v té době byla centrem panství, císař Ferdinand I. zde povolil konání dvou jarmarků a týdenního trhu. Bystřici se nevyhnuly ani přírodní pohromy – např. v roce 1593 pustošila městečko povodeň. Byly zničeny domy a pole, stržena zeď hřbitova a vyplaveny hroby. V následujícím roce postihl město ještě zničující požár, který za sebou zanechal spálených 59 domů, kostel, faru, školu, ale i zámek se zbrojnicí. V zámku shořel i cenný archiv k dějinám městečka.

Roku 1613 se majitelem panství stal Václav Bítovský, který je získal od své ženy Bohunky Prusinovské z Víckova. Společně se v roce 1614 přestěhovali na zničený bystřický zámek a pustili se do jeho oprav. K dokončení oprav došlo v roce 1616, což nám potvrzují dva erby nad vstupní branou zámku. V období vlády Václava Bítovského byl ve městě

⁵ NEDĚLNÍKOVÁ, E., CHYBOVÁ, H. *Bystřice 1368–2008*. s. 9.

⁶ NEDĚLNÍKOVÁ, E., CHYBOVÁ, H. *Bystřice 1368–2008*. s. 12.

vystavěn nový pivovar a zvýšil se také počet obyvatel. V únoru 1620 vyplnili a vypálili město polští žoldnéři – Lisovčici, kteří spěchali přes Bystřici k Vídni na pomoc císaři a o rok později zde rabovali také Valaši.

Václav Bítovský se postavil na stranu stavovského povstání a byl proti Habsburkům. Ani po bitvě na Bílé hoře nepřestal obhajovat názor, že Morava musí zůstat v odboji. Proto byl také při procesech proti účastníkům stavovského povstání odsouzen „ke ztrátě hrdla“. V té době ale bojoval za hranicemi a na šibenici bylo přibito pouze jeho jméno. Panství mu bylo ale zabaveno (tehdy čítalo městečko a 13 vsí) a předáno do rukou Zdeňku Vojtěchovi knížeti z Lobkovic. Trest Václava Bítovského však neminul. Když se o šest let později, v roce 1627, vrátil na Moravu, byl zajat a dne 27. března 1628 mu byla před brněnskou radnicí sřata hlava.⁷

Po Zdeňku Vojtěchovi zdědil panství jeho syn Václav Eusebius, který panství s městečkem prodal dne 16. prosince 1650 zemskému hejtmanovi Janu z Rottalu, který patřil k nejbohatším šlechticům na Moravě. Bystřici drželi Rottalové přes sto let. Rod Rottalů pocházel ze Štýrska a na Moravu přišel v první polovině 16. století. Jan hrabě z Rottalu vykonával již v předbělohorském období řadu významných funkcí v zemských úřadech, byl například dvorským sudím olomouckého biskupství, nejvyšším zemským soudcem a zemským hejtmanem. Patřil k šlechtě, která zbohatla z pobělohorských konfiskací. Byl znám svými brutálními zásahy v boji proti povstaleckým Valachům. O bystřické panství se však mnoho nestaral, v blízkém Holešově nechal vystavět zámek a bystřický zámek nechal upravit do barokní podoby. Jan Rottal nechal v roce 1658 obnovit poničený kostelík na Hostýně.⁸ Obnovenému chrámu věnovala manželka Jana Rottala Anna Marie ze Štenberka obraz Panny Marie. Na konci 17. století byl v Bystřici zřízen „špitál pro nemajetné“. Bystřici se nevyhnuly ani nájezdy Turků na Moravu v roce 1663 a městečko bylo značně poničené. Poslední mužský potomek rodu Rottalů František Antonín, který získal panství na počátku 18. století a začal s obnovou holešovského zámku, nechal vybudovat nový kostel v Bystřici v roce 1744 a také nový chrám na Hostýně v roce 1748 a zřejmě kolem roku 1750 začal s opravou bystřického zámku. Patřil k milovníkům hudby, divadla i výtvarného umění. Po jeho smrti v roce 1762 získaly panství jeho tři dcery. Panství bylo rozděleno a bystřickou část získala nejstarší dcera Marie Amálie, která spolu s manželem nechala podle plánů architekta Františka Antonína Grimma přestavět zámek, a to v letech 1763 až 1768.⁹

⁷ DOLÁKOVÁ, M., HOSÁK, L. *Dějiny města Bystřice pod Hostýnem*, s. 30-31.

⁸ JURÁŇOVÁ, R. *Jan Rottal a jeho doba*. Holešov: město Holešov, 2009.

⁹ NEDĚLNÍKOVÁ, E., CHYBOVÁ, H. *Bystřice 1368–2008*, s. 15.

Z poloviny 19. století se zachovaly dva podrobné popisy městečka. Jeden z nich popisuje městečko takto: "*Bystřice je pěkné městečko s krásným zámkem, kostelem, farou, se školou a s radnicí; rozkládá se po obou březích potoka, který při povodních zaplavuje okolí, je obklopeno hradbami a zámeckým parkem. Proslulé je zdejší léčení mlékem. Katastr má výměru 1639 jiter 1060 sáhů. Městečko je spojeno komerčními silnicemi s Holešovem, Přerovem a s Kelčí...*" Zachoval se i popis zámku z tehdejší doby. V předzámčí byly byty úředníků, ve starém zámku bylo dobře zařízené divadlo a v novém zámku bylo sídlo majitele panství. Byl tu vysoký sál a 53 komnat. V přilehlém parku byly skleníky, bazén a patřil park ve své době k nejkrásnějším v rakouské monarchii. V roce 1833 postihl Bystřici opět velký požár, vyhořel kostel, fara, škola a 92 domů.¹⁰

Zvýšený zájem o Bystřicích pod Hostýnem a zejména Hostýn nastal po roce 1817 díky Rukopisu královedvorskému. V souvislosti s ním ožily opět pouti na sv. Hostýn. V důsledku toho přibylo i živností souvisejících s poutěmi a nakonec i počet obyvatel. To podnítilo i rozvoj Bystřice pod Hostýnem, která měla krásné okolí a byla vyhledávaným lázeňským místem. Léčily se zde nemoci dýchacího ústrojí, a to čerstvým vzduchem a žinčicí, ovčím mlékem. Lázeňská budova byla postavena v parku Zahájeném. Lázeňští hosté byli ubytováni v hotelích nebo v soukromých domech. Pověst lázeňského místa s čistým vzduchem a spoustou zahrad a zeleně si uchovala až do roku 1900, kdy už kouřící komíny z továrny letní hosty a nemocné nelákaly. Uchovala si ale proslulost díky Hostýnu jako poutnímu místu mariánského kultu.¹¹

¹⁰ NEDELNÍKOVÁ, E., CHYBOVÁ, H. *Bystřice 1361–2008*, s. 19.

¹¹ DOLÁKOVÁ, M., HOSÁK, L. *Dějiny města Bystřice pod Hostýnem*, s. 30-31.

1.4 Vznik a rozvoj průmyslu v Bystřici pod Hostýnem

V první polovině 19. století byla v Bystřici továrna na výrobu perníku.¹² Když natrvalo poklesla jeho obliba, založil roku 1858 při perníkářství Václav Zbořil malou ruční dílnu, ve které se vyráběly ručně malované kostelní svíce a voskové obětiny pro poutníky putující na Hostýn, ale i obyčejné svíčky do domácnosti. Dělníci pracující v této dílně byli schopni vytvořit až 50 kusů voskového zboží za hodinu. Obětiny byly až 15 cm velké a daly se rozdělit asi do tří skupin. Nejpočetnější zobrazovaly lidské tělo a jednotlivé orgány, jiné představovaly domácí zvířata a poslední byla architektura. Poutníci kladli předměty za oběť pod hlavní obraz chrámu a věřili, že jejich modlitby budou vyslyšeny. Že se uzdraví oni nebo jejich děti, že se jim děti narodí, že bude jejich domov v bezpečí a podobně. Někteří obětovali všechny výrobky preventivně. Údajně se obětiny za zdraví kladly i k prameni "svaté" vody. Asi největší slávy zažila továrnička před 1. světovou válkou, kdy se její výrobky dokonce vyvážely do zahraničí, do Polska a Rakouska.¹³

Ve druhé polovině 19. století stoupal ve městě význam průmyslové výroby. K největšímu hospodářskému i společenskému rozvoji Bystřice pod Hostýnem došlo po roce 1861, kdy přišli do Bystřice rakouští průmyslníci, bratři Thonetové. Zdejší prostředí, a hlavně lesy, s kvalitním dřívím se jim natolik zalíbily, že se dohodli s majitelem panství, Arnoštem Loudonem na odkupu dřeva a založili v Bystřici továrnu na ohýbaný nábytek. Svého času to byla největší továrna na ohýbaný nábytek v Evropě. Výroba byla tak velká, že už za čtyři roky místní lesy přestaly stačit a dřevo se muselo začít dovážet. Koncem století měla už továrna 2155 zaměstnanců. Ze vzdálenějších vsí chodili 3 i více hodin pěšky. Proto byla v těsné blízkosti továrny postavena kolonie dělnických domků. Z malého zemědělského městečka se pomalu stávalo středisko dřevařského průmyslu a zejména dřevozpracujícího průmyslu.

Rozšíření průmyslové výroby znamenalo i velký příliv nových dělníků, nových obyvatel obce. Vznikla řada nových podniků, obchodů, bylo postaveno mnoho nových domů atd. To vše vedlo k tomu, že v roce 1864 byla Bystřice pod Hostýnem prohlášena městem.¹⁴

¹² NEDĚLNÍKOVÁ, E., CHYBOVÁ, H. *Bystřice 1368–2008*, s. 22.

¹³ NEDĚLNÍKOVÁ, E., CHYBOVÁ, H. *Bystřice 1368–2008*, s. 23.

¹⁴ NEDĚLNÍKOVÁ, E., CHYBOVÁ, H. *Bystřice 1368–2008*, s. 26.

1.5 Rozvoj města v druhé polovině 19. století

V době Prusko-rakouské války v roce 1866 prošly Bystřicí pruské oddíly a dokonce byla Bystřice přejmenována a označena tabulí "Nové Prusko", umístěnou u silnice k Přerovu. V bystřickém zámku sídlil nějaký čas i pruský polní maršál, hrabě Fridrich Wrangel. Vojáci žádali potraviny a přinesli s sebou i cholera, na kterou zemřelo 11 obyvatel města a hodně pruských vojáků.¹⁵

V roce 1873 byl ve městě založen první hasičský sbor, a to v továrně bratří Thonetů, kde bylo nebezpečí požáru velké. V roce 1882 bylo vybudováno železniční spojení mezi Bystřicí a Hulínem a o rok později k ní byla připojena vlečka vedoucí od vlakového nádraží k Thonetově továrně.

V roce 1885 byl zrušen tehdejší hřbitov a začalo se pohřbívat na místě dnešního hřbitova. Roku 1894 byl při novém hřbitově zřízen Loudonský hřbitov.

V roce 1890 měla Bystřice 3600 obyvatel, v roce 1900 už tady žilo 3860 lidí a o deset let později dokonce 4300. Kraj kolem Bystřice má ryze český ráz, leží na rozhraní tří krajů: Valašska, Hané a Záhoří. Obyvatelstvo bylo z velké části české, ale žilo zde i několik německých rodin a také zde žily tři židovské rodiny. Např. v roce 1910 bylo ze 4300 bystřických obyvatel pouze 123 Němců.¹⁶

Ve dnech 1. až 4. září 1897 navštívil Bystřici a Hostýn císař František Josef I. Ubytován byl na zámku u rodiny Loudonů. Při té příležitosti slavnostně otevřel v Nádražní ulici novou chlapeckou školu. Císař se účastnil manévru císařského vojska, které se konaly v okolí Bystřice. Při této příležitosti byly vydlážděny a osvětleny ulice, opravovaly se domy, stavěly tribuny a slavnostní brány.¹⁷

Bystřici pod Hostýnem navštívil na konci 19. století i profesor T. G. Masaryk, který zde trávil prázdniny se svou rodinou a seznamoval se s krajem, za který byl později v letech 1907 a 1911 zvolen poslancem.

¹⁵ NEDĚLNÍKOVÁ, E., CHYBOVÁ, H. *Bystřice 1368–2008*. s. 28.

¹⁶ NEDĚLNÍKOVÁ, E., CHYBOVÁ, H. *Bystřice 1368–2008*. s. 27.

¹⁷ NEDĚLNÍKOVÁ, E., CHYBOVÁ, H. *Bystřice 1368–2008*. s. 28.

1.6 Bystřice pod Hostýnem v letech 1900-1945

S příchodem 20. století vznikly v Bystřici pod Hostýnem další podniky. V roce 1901 byl založen závod na impregnaci dřeva, Impregna. Majiteli byli bratři Hrdličkovi. Dělníci přicházeli vesměs z Rusavy. Podnik pracoval jen na jaře, v létě a na podzim. V zimě impregnační roztok zamrzal, a proto chodili dělníci na práci do lesů. V roce 1908 založil v Bystřici Robert Slezák továrnu na výrobu kovového nábytku. Ten vyhovoval zdravotním požadavkům modernizujících se nemocnic, sanatorií a škol. O 20 let později bylo v továrně zřízeno pracoviště na pochromování kovu. Bystřice proslula také díky okrasným školkám a zahradní architektuře. Podnik založil v roce 1926 Antonín Horák, který postavil domek, balírnu a skleník na rozmnožování dřevin. U domu si založil skalku, kde měl už koncem 20. let 300 druhů alpinek. Skalka je v okolí známá dodnes.¹⁸

Vypuknutí a průběh 1. světové války 1914-1918 výrazně poznamenal život obyvatel města. Muži odcházeli na frontu a mnozí se již nikdy nevrátili, byl nedostatek potravin, ošacení a stále probíhaly různé sbírky-finanční, surovin (papír, staré hadry, kosti), léčivých bylin, kovů atd. Hrůzy války se projevíly na životě města. S velkou úlevou a radostí byl přijat vznik samostatného Československa dne 28. října 1918, který oslavili obyvatelé Bystřice a okolí slavnostním setkáním na náměstí.¹⁹

Roku 1914 byl v Bystřici p. H. ustaven spolek Krajinského muzea. Jeho hlavními představiteli byli učitel Jindřich Tomášek, továrník Václav Zbořil, spisovatel František Táborský a po smrti J. Tomáška učitelka Marie Ševčíková. Spolek získal od barona Loudona místnosti v zámku, do nichž postupně ukládal nasbírané předměty. V první světové válce 1914-1918 však byly místnosti v zámku zabrány pro vojenské účely a proto musely být sbírky přemístěny do místní chlapecké školy. Spolek Krajinského muzea byl obnoven až v roce 1930. Ke skutečnému otevření muzea došlo až v roce 1933 v budově tehdejší chlapecké školy v Nádražní ulici.

Velkou událostí pro Bystřici pod Hostýnem a její obyvatele se stala návštěva prvního prezidenta Československé republiky T. G. Masaryka, který navštívil město dne 23. června 1928. Prezident přijel vlakem, byl slavnostně uvítán pozdravován zástupy lidí.²⁰

V polovině 30. let 20. století musel baron Loudon z finančních důvodů prodat panství státu. Zámek získalo Ministerstvo obrany Československé republiky, které potřebovalo

¹⁸ NEDĚLNÍKOVÁ, E., CHYBOVÁ, H. *Bystřice 1368–2008*, s. 30.

¹⁹ NEDĚLNÍKOVÁ, E., CHYBOVÁ, H. *Bystřice 1368–2008*, s. 32.

²⁰ NEDĚLNÍKOVÁ, E., CHYBOVÁ, H. *Bystřice 1368–2008*, s. 33.

prostory pro umístění vojenských skladů (vybavení nemocnic, léků). Lesy a pole byly rozprodány, část zakoupilo i město Bystřice pod Hostýnem.

Hospodářská krize 30. let 20. století se nechvalně podepsala na vývoji Bystřice. Továrna bratří Thonetů se dostala do nesnází a podnik byl nucen se spojit s konkurenčním závodem Kohn a Mundus v Holešově. Impregna se dostala do krize a byla prodána. Roku 1936 se v ní mimo pražců a sloupů elektrického a telegrafního vedení začaly vyrábět ještě parkety. Za Protektorátu Čechy a Morava 1939-1945 se ze zbytkového dřeva vyráběly hračky pro německé děti.

Situace v zemi začínala být, díky dění v sousedním Německu, napjatá. Od roku 1936 se konaly všemožné přípravy na válku. Byly pořádány přednášky na téma obrany státu a obyvatelstva, pořádala se školení dobrovolných sester a nakupovaly se lékárníčky, nosítka apod. Po všeobecné mobilizaci v roce 1938 a následném stěhování obyvatel z pohraničních oblastí do vnitrozemí. V Bystřici byla ustavena zvláštní komise pro uprchlíky. V poutních domech na Hostýně bylo ubytováno 157 uprchlíků²¹ z Těšínska. Jejich děti byly umístěny do českých rodin, aby mohly navštěvovat školu. Byla uspořádána sbírka finanční i oblečení, určená pro pomoc uprchlíkům ve městě.

Dne 15. března 1939 německá vojska obsadila Československo. Němečtí vojáci přijeli do Bystřice pod Hostýnem již v 9 hodin ráno. Jak uvádí kronikář města: „... *velitel major zabral pro sebe a svou úřadovnu zasedací síň radniční. Ostatní vojsko bylo ubytováno v sále hotelu Občanská záložna a v hotelu Lidový dům*“²². Doba protektorátu Čechy a Morava 1939-1945 přineslo řadu omezení pro obyvatele – zavedení německo-českých názvů úřadů, škol, ulic, němčina byly úředním jazykem, mladí lidé byli totálně nasazeni a museli pracovat pro Říši. Opět probíhaly sbírky kovů, různých surovin, financí. Výnosem zemského prezidenta v Brně bylo dne 29. listopadu 1943 rozpuštěno bystřické obecní zastupitelstvo a místo něho byla jamována správní komise. Předsedovi byl pak udělen čestný titul starosta.²³

V letech 1944 až 1945 byla Bystřice významným centrem partyzánského odboje. V horách sídlila 1. československá partyzánská brigáda Jana Žižky“ a partyzánská skupina „Míša“.²⁴ Tyto jednotky vnitřního odboje se značně podílely na osvobození naší oblasti v květnu 1945. Na osvobození Bystřice však tyto jednotky nestačily. Dne 6. května 1945 kolem páté hodiny přišla do města skupina asi 50 mužů ze 4. československé brigády. Zbytek brigády, asi 250 mužů dorazilo do města asi o půl hodiny později a s nimi i zajišťovací

²¹ MZA v Brně – Státní okresní archiv Kroměříž, Archivní fond Archiv města Bystřice pod Hostýnem B-a 4, inv. č. 1, *Pamětní kniha města Bystřice pod Hostýnem. 1921-1938.*

²² NEDELNÍKOVÁ, E., CHYBOVÁ, H. *Bystřice 1368–2008*, s. 39.

²³ NEDELNÍKOVÁ, E., CHYBOVÁ, H. *Bystřice 1368–2008*, s. 39.

²⁴ *Bystřice pod Hostýnem. Vlastivědná čítanka k dějinám města*, s. 4.

skupina z Hostýna. Nejprve provedli prohlídku města, na stanovištích německé posádky. Poté usilovali o likvidaci skupiny německých vojáků, kteří se ukrývali v zákopech okolo města. Nejvíce se bojovalo na Zábřehu, Bartovci a pod Bažantnicí. Ojedinelé výstřely se ozývaly ještě 7. května. To už do města dorazil tank a zlikvidoval německé opevnění a Bystřice pod Hostýnem byla osvobozena.²⁵

Ve 2. světové válce 1939-1945 zemřelo také mnoho bystrických občanů. Nejvíce, 56, jich zahynulo v koncentračních táborech a mnoho Bystřičanů bylo v těchto táborech vězněno. Ve městě nedošlo při osvobozování v květnu 1945 k žádným velkým poškozením. Nastalo další období života města Bystřice pod Hostýnem a jeho obyvatel.

²⁵ *Bystřice pod Hostýnem*. Vlastivědná čítanka k dějinám města, s. 4.

2 Počátky školství v Bystřici pod Hostýnem

V Bystřici pod Hostýnem byla škola zřejmě již v 16. století, ale listiny, dokazující existenci bystřické školy shořely při velkém požáru v roce 1594, při kterém shořelo 59 domů, chrám, fara, škola, dva pivovary a mlýny a zámek.²⁶ Školy byly obvykle zakládány při farách, tak tomu bylo i v Bystřici pod Hostýnem. Do bystřické farní školy chodili žáci i z nedalekých přífařených obcí – Chvalčova, Chvalčovy Lhoty a Rychlova. Písemná zmínka z roku 1602, uvedená v bystřických gruntovních registrech, dokládá plat odvedený učiteli za výuku sirotků.²⁷

Povinná školní docházka byla zavedena až dekretem císařovny Marie Terezie, vydaným dne 6. prosince 1774, kdy byl vydán *Všeobecný školní řád pro německé normální, hlavní a triviální školy ve všech císařsko-královských dědičných zemích*. Jeho autorem byl zaháňský opat Jan Ignác Felbinger.²⁸ Uvedený řád měl 79 paragrafů a pojednával o výchově chlapců a dívek, pro které měly být zřízeny školy ve městech i na vesnicích. V triviálních školách se měly děti naučit trivium – čtení, psaní, počty pak základům hospodaření (na vesnici) a děvčata se měla učit šít a plést. Hlavním předmětem bylo náboženství.

Školní povinnost nebyla přesně dána, její porušování nebylo ještě přísně trestáno. Školní řád ale předepisoval rodičům, aby posílali děti do školy 6 let nejlépe od 6 do 12 let věku dítěte.²⁹ Zajímavé také je, že tento školní řád pamatoval i na tresty, učitelé neměli trestat v hněvu, aby se dětem nevysmívali a také je neponižovali. Přímou zakázáno bylo trestání nadávkami a hanobením cti.³⁰ Velká pozornost byla v tomto řádu věnována i zkoušení a zkouškám. Předepsána byla jedna zkouška za pololetí a členy zkušební poroty byl učitel, farář a vrchnostenský úředník. Pro pilné žáky měla být zakoupena odměna.³¹ Žáci, kteří měli více jak 12 let, chodili do tzv. nedělní školy. Po šesti letech školní docházky dostávali – podle nařízení Marie Terezie – vysvědčení. Tato první vysvědčení byla slovním hodnocením chování a učení žáka. Klasifikační stupnice ještě nebyla pevně zakotvena.

V této době se začínají objevovat první slabikáře, na jejichž zlepšení na zásluhu Jan I. Felbiger, který je autorem *Knihy methodní, věnované právě slabikářům*.³² V roce 1781 a 1782

²⁶ DOLÁKOVÁ, M., HOSÁK, L. *Dějiny města Bystřice pod Hostýnem*. s. 209.

²⁷ DOLÁKOVÁ, M., HOSÁK, L. *Dějiny města Bystřice pod Hostýnem*. s. 38.

²⁸ Jan Ignác Felbiger (1724-1788), blízký spolupracovník císařovny Marie Terezie.

²⁹ *Vysvědčení jako součást dějin školství. Od 18. století po současnost*. Národní pedagogické muzeum a knihovna J. A. Komenského. Praha. 2011, s. 10.

³⁰ Tamtéž, s. 11.

³¹ Nejčastěji byla doporučována jako odměna kniha. Tamtéž, s. 10.

³² Kniha byla vydaná roku 1777.

vyšly slabikáře pro školy městské a pro školy venkovské. Zdali se podle tohoto slabikáře učili bystřičtí žáci, s určitostí nevíme.³³ Nově zřizované školy se poměrně rychle rozvíjely a jejich hlavním posláním byla likvidace negramotnosti a příprava žáky na běžný život.

Nový školní řád, vydaný v roce 1805 přinesl mimo jiné i známky, které označovaly úroveň znalosti žáka: 1. velmi dobrý, 2. dobrý, 3. prostřední a 4. slabý. Tato stupnice hodnocení trvala až do roku 1884, kdy byla stupnice rozšířena na pět stupňů, platící dodnes. Stupnice známek byla vytištěna na první stránce Katalogu o prospěchu a návštěvě žáků.³⁴

Z mravů	Z návštěvy školy	Z prospěchu jednotlivých předmětů	Ze zevnější písemných prací
Úplně přiměřeně = u. p.	5. velmi pilně = v.p.	Velmi dobrý = v. d.	Velmi čistě = v. č.
Přiměřené = p.	10. pilně = p.	Dobry = d.	Čistě = č.
Méně pilně = m. p.	15. méně pilně = m.p.	Prostřední = p.	Méně čistě = m. č.
	Přes 15. nedbale=n.	Nedostatečný = n.	Nečistě = n.

Tabulka č. 1 Stupnice známek z Katalogu o prospěchu žáků ze školního roku 1883/1884

Důležité bylo i stanovení pravidel pro zřizování škol a stanovení zásad hmotného a sociálního zabezpečení učitelů. Na obecných školách vyučoval třídu zpravidla jeden učitel. Ruční práce měl na starosti zvláštní učitel. Výuku náboženství pak vyučoval místní farář.

V bystřické triviální škole, postavené kolem roku 1762 blízko kostela na bystřickém náměstí, se vyučovalo v jedné třídě. V roce 1829 chodilo do této školy již 314 žáků a učitel Vendelín Lerch žádal nejen o rozšíření školy, ale také pomocníka.³⁵ Majitel bystřického panství Olivier Laudon nechal v roce 1830 přistavět druhou třídu, orientovanou na bystřické náměstí.

Významnou změnu pak přinesla reforma z roku 1869, která zavedla tzv. obecné a měšťanské školy, byly zřízeny učitelské ústavy pro vzdělávání učitelů, vymezila také nový obsah vzdělávání, povinnost školní docházky. Povinnou školní docházku uvedl do praxe říšský školský zákon (tzv. Hasnerův zákon). Docházka začínala v 6 letech a trvala po dobu 8 let jak pro chlapce, tak i pro dívky. Novela říšského zákona z roku 1883 přinesla z povinné školní docházky možnost úlev. Žádat o úlevu z docházky museli pouze rodiče z vážných

³³ *Cestička do školy... Nejkrásnější české a zahraniční slabikáře*. Katalog výstavy. Přerov: Muzeum Komenského Přerov, 2004, s. 6-7.

³⁴ Tato tabulka je otištěna na první straně Katalogu o prospěchu a návštěvě žáků třídní národní školy. Školní rok 1883/1884. Uloženo v SOKA Kroměříž, B-e 109, i. č. 3.

³⁵ DOLÁKOVÁ, M., HOSÁK, L. *Dějiny města Bystřice pod Hostýnem*, s. 210.

důvodů. To bylo často kritizováno jako krok zpět.³⁶

Vyučovací hodina byla přesně organizována. Žáci byli rozděleni podle věku na skupiny, každá měla své úkoly a učitel mezi nimi chodil, zadával a kontroloval úkol. Na čelní stěnu třídy byla upevněna tabule, ta měla být: „*zdělána z dobře vyschlého, náležitě tvrdého dřeva bez suků, plocha budiž úplně rovná. Nátěr budiž olejový, úplně černý, bez lesku, mdlý, aby oči šetřeny byly. Nátěr budiž pilně obnovován. Aby se nástěnná tabule v čistotě zachovala, nesmí houba a umývadlo v žádné škole scházeti.*“³⁷ Na tuto tabuli zapisoval učitel učivo, žáci řešili úkoly apod.

Neodmyslitelnou součástí výuky byla od 18. století a prakticky až do 50. let 20. století břidlicová tabulka, která se používala k psaní a byla základní školní pomůckou každého žáka. Tabulka měla obdélníkový tvar, byla z břidlice černé barvy, zasazené do dřevěného rámu. Na tabulku se psalo tzv. kamínkem nebo olůvkem³⁸ a mnohdy se psalo také křídou. Mazalo se houbičkou nebo hadříkem, které byly pomocí provázku připevněny na dřevěný rám tabulky. Jedna strana tabulky byla čistá, na druhé straně byly linky, čtvercová síť nebo notová osnova. Tabulky byly později vystřídány sešity, tužkami a plnicími pery.

Školní rok obvykle začal počátkem září, mnohdy 1. září, ale také 15. či později a ukončen byl v polovině července. Počátek i konec školního roku začínal „*slavnými službami Božími*“. Pravidelně chodili žáci ke zpovědím a svatému přijímání, účastnili se kostelních průvodů např. na svatého Marka a to vše za účasti učitele. Byli zkoušeni ze znalostí jak náboženství, tak i ostatních předmětů. Každoročně školu navštívil a zkontroloval okresní školní inspektor a prověřil velmi důkladně práci učitelů i stav školní budovy a vypracoval zprávu.³⁹ Ve škole se pravidelně slavily jubilea panovníka a církevní svátky.

S hospodářským rozvojem Bystřice pod Hostýnem vzrůstal i počet žáků, proto v roce 1870 byla zřízena ve škole třetí třída. Žáci byli rozděleni následujícím způsobem: 1. třída měla 157 žáků, ve 2. třídě se učilo 129 a ve 3. třídě pak 68 žáků. V roce 1872 byla zřízena čtvrtá třída, kde se učilo 51 žáků.⁴⁰ Ženským ručním pracím se v bystřické škole začalo vyučovat od roku 1874. Příznačné pro tuto dobu je, že i když většina obyvatel města a okolí mluvila česky a šlo o českou školu, vyučovalo se i němčině, což podporoval jak majitel panství, tak i majitel největší továrny ve městě A. Thonet.⁴¹

Obce Chvalčov a Chvalčova Lhota si v roce 1875 zřídily vlastní školu a tak

³⁶ *Encyklopedie pedagogiky*, s. 40, 41.

³⁷ *Ottův slovník naučný*, s. 767-K.

³⁸ Jednalo se o zahrocenou grafitovou tyčinku.

³⁹ MZA v Brně – Státní okresní archiv Kroměříž. *Školní kronika měšťanské školy chlapecké z let 1897-1939*, B-e130, ič. 1.

⁴⁰ BARBOŘÍK, J. *Zpravodaj města Bystřice pod Hostýnem*. 1984, č. 5, s. 30-31.

⁴¹ DOLÁKOVÁ, M., HOSÁK, L. *Dějiny města Bystřice pod Hostýnem*. s. 210.

v bystřické škole ubýlo žáků. Přesto školní budova nevyhovovala požadavkům školy a vedení města se rozhodlo pro stavbu nové školní budovy. Problémem se stal výběr místa pro stavbu, ale nakonec byly spory urovnány a bylo získáno místo vedle stávající školní budovy. Stavbu přístavby školy provedla stavební firma Ing. Hermana Zachariáše z Hranic. Postavena tak byla patrová budova se čtyřmi třídami, a to do konce roku 1878 a v květnu 1879 pak byla dostavěna tělocvična.⁴² Škola byla od roku 1881 označena jako národní škola a byla zřízena pátá třída.⁴³ Do uvedeného roku se vyučovalo jazyku českému i německému a školu společně navštěvovali chlapci i dívky. K další úpravě školní budovy došlo v letech 1888 až 1889, kdy byly přistaveny další učebny. Školu podporoval také místní podnik bratří Thonetů. V roce 1883 majitelé firmy Jakob a August Thonetové a zaplatili školné za děti svých zaměstnanců. Jakob Thonet se finančně podílel také na přístavbě patrového křídla ke stávající budově v roce 1888, věnoval na ni 10 000 zlatých. Při této stavbě došlo k nálezům jak kosterních pozůstatků, tak i stříbrných mincí, které tehdejší řídící učitel Antonín Šula předal baronu Loudonovi a olomouckému muzeu.⁴⁴ Školní budova byla slavnostně otevřena dne 16. září 1889 za účasti významných osobností města Bystřice pod Hostýnem i holešovského hejtmanství.

Změna v organizaci bystřické školy, kdy byli žáci rozděleni do tříd podle pohlaví, byla realizována ke dni 1. března 1890. Rozdělení bylo následující:⁴⁵

třída	chlapci	děvčata
1	87	86
2	75	76
3	42	66
4	80	58

Toto rozdělení bylo předzvěstí na rozdělení bystřické školy. Moravská školní rada povolila dne 18. listopadu 1895 zřízení měšťanské školy chlapecké s vyučovací řečí českou. Nejprve nebyla této myšlence zemská školní rada nakloněna. Hlavním důvodem bylo financování školy. Tuto výhradu vyřešila dohoda města Bystřice pod Hostýnem s obcí Rychlov, že budou měšťanskou chlapeckou školu financovat. Následně pak bylo zřízení této školy v roce 1895 schváleno Zemskou školní radou moravskou v Brně.

Přes stavební rozšíření školní budovy, narůstaly problémy s místem při vzrůstajícím počtu žáků. Vedení města rozhodlo o stavbě nové školní budovy na rohu ulic Nádražní a Dolní. Se stavbou nové budovy se začalo v květnu 1896 a již v zimě byla postavena. Nová,

⁴² BARBOŘÍK, J. *Zpravodaj města Bystřice pod Hostýnem*. 1984, č. 5, s. 31.

⁴³ DOLÁKOVÁ, M., HOSÁK, L. *Dějiny města Bystřice pod Hostýnem*, s. 210.

⁴⁴ Tamtéž.

⁴⁵ Tamtéž.

dvoupatrová školní budova byla slavnostně předána veřejnosti za účasti císaře Františka Josefa I. dne 1. září 1897. V nové škole byla umístěna obecná a měšťanská chlapecká škola.

V původní, staré školní budově u kostela na bystřickém náměstí, pak byla umístěna obecná dívčí škola, která byla od roku 1908 rozšířena o měšťanskou dívčí školu. Tato škola byla pojmenována v roce 1928 na dívčí školu Františka Táborského.

2.1 Mateřská škola

Předchůdcem mateřské školy byly tzv. opatrovny, které začaly vznikat v 1. polovině 19. století z důvodu rozšíření manufakturní výroby (do pracovního procesu byly zařazeny i ženy – matky a tak se předškolní děti potulovaly bez dozoru po okolí, zařazovaly se do různých žebráckých gangů nebo umíraly na zranění). V roce 1832 byla založena „vzorná opatrovna“ v Praze. Pomocí her, říkanek a zpěvu byly vštěpovány tříletým až šestiletým dětem nenásilnou formou morální zásady a také se učily základům čtení, psaní i němčiny.

V 2. polovině 19. století se v Čechách začaly objevovat německé Kindergarten neboli dětské zahrádky. První Kindergarten v Čechách byla založena roku 1862 v Praze. Jako reakce na německé Kindergarten v roce 1869 byla v Čechách založena první mateřská škola v Praze v prostorech kolem kostela sv. Jakuba. Vznikla z iniciativy Marie Riegrové Palacké, která poslala dvě české opatrovnice (Marii Mullerovou a Barboru Ledvinkovou) do Francie, aby zde přežaly francouzský koncept předškolních institucí. Tato mateřská škola fungovala převážně na principu charity (něco přispělo město Praha a zbytek byl financován pomocí charitativních sbírek). Díky těmto charitativním sbírkám mohl být provoz mateřské školy celodenní, děti si nemusely nosit svačiny, ale bylo jim poskytnuto stravování a nejméně z nich zde byly i ošaceny. Mateřská škola přežala tři koncepce – francouzskou (uspořádání, program, způsob výchovy a vzdělávání), německou (princip "dárků") a českou (výuka trivia podle vzoru opatroven).

Hospodářský rozvoj Bystřice pod Hostýnem v druhé polovině 19. století, který přinesl zejména vznik továrny bratří Thonetů i dalších firem si vyžádal i velký počet pracovních sil. Mnohé z nich byly ženy, které byly nuceny svěřit péči o mladší děti starším sourozencům. To však přinášelo velké problémy s povinnou školní docházkou. Žáci pečovali o mladší sourozence a zanedbávali školní povinnosti. Také pohyb dětí přinášel i časté úrazy dětí.

Situaci sledovali učitelé obecní školy a snažili se působit na vedení města Bystřice pod Hostýnem, aby byla zřízena mateřská škola. Jejich snahy vyústily v založení první mateřské školy v Bystřici pod Hostýnem, a to v dubnu 1898 a patřila k obecné dívčí škole. Mateřská

škola vedla *Týdenník školy mateřské*, zachovaný od roku 1900/1901⁴⁶. Tento školní rok začal 2. září 1900 a byl ukončen 1. srpna 1901. Nejsou zaznamenány žádné školní prázdniny. Zde je zaznamenána činnost školy, program každého dne a to v oblasti: „náboženství, názorné a věcné učení, přednášení básniček a říkanek, povídky a bajky, pořadové počítání a kreslení, zpěv, tělocvičné hry, práce výtvarné“. Děti se učily např. o stvoření světa, Adamovi a Evě, o Herodesovi, Ježíškovi, Vzkříšení atd. Učily se o rybách, zvířatech, rostlinách, o různých řemeslech (ševci aj.) nebo poznávaly barvy. Učily se také počítat do deseti, kreslit různé tvary, často zpívaly a tancovaly a hrály hry, obvykle na školní zahradě. Povídky a bajky vždy byly zaměřené na správné chování: zdvořilost, poslušnost, šetrnost, zbožnost atd. Pěstounky také dětem vyprávěly pohádky. Správcem školy v roce 1900/1901 byl správce dívčí školy Antonín Kašpárek a pěstounka Alžběta Klozová,

Z dochovaných „Seznamů dítek školy mateřské v Bystřici pod Hostýnem z roku 1904/1905“ je patrné, že mateřskou školu navštěvovalo v uvedeném roce 61 dětí (34 chlapců a 27 děvčat) a v roce 1905/1906 to bylo 45 dětí (22 chlapci a 23 děvčat). V posledním dochovaném seznamu z roku 1908/1909 vyplývá, že do mateřské školy chodilo 32 chlapců a 49 děvčat. Správcem školy byl Josef Papeží, pěstounkou Anna Patáková a dne 8. června 1909 navštívil bystřickou mateřskou školu c.k. okresní školní inspektor Alois Segeth.⁴⁷

Ze seznamů vyplývá, že většina rodičů pracovali jako dělníci v místních továrnách, ale např. ve školním roce 1905/1906 do mateřské školy chodily děti bystřického lékaře, veterináře, vrchního úředníka severní dráhy nebo strážníka.⁴⁸

Do samostatného domu se škola stěhovala v roce 1902/1903. Pro město bylo finančně náročné zabezpečit chod školy a tak od školního roku 1913/1914 byl provoz školy předán řádu sester sv. Kříže, které v Bystřici pod Hostýnem působily. Období 1. světové války 1918-1918 bylo dobou velmi složitou, s velkým nedostatkem potravin, otopu atd. a špatná situace společnosti se odrazila negativně i v životě mateřské školy.⁴⁹

Se vznikem samostatného Československa v říjnu 1918 došlo k mnohým změnám a od roku 1919 převzal starost o provozování mateřské školy stát. Složitá situace se zabezpečením chodu mateřské školy vedla v roce 1923 k jejímu zrušení. To vyvolalo velké pobouření mezi zaměstnanými matkami, které žádaly o opětovné založení mateřské školy. Jejich úsilí vyvrcholilo v roce 1925, kdy byla mateřská škola v Bystřici pod Hostýnem opět zřízena.

⁴⁶ MZA v Brně, SOkA Kroměříž. Archivní fond Mateřská škola Bystřice pod Hostýnem B-e 313, i. č. 1. *Týdenník školy mateřské*.

⁴⁷ MZA v Brně, SOkA Kroměříž. Archivní fond Mateřská škola Bystřice pod Hostýnem B-e 313, i. č. 2. *Seznamů dítek školy mateřské v Bystřici pod Hostýnem z roku 1904/1905*.

⁴⁸ MZA v Brně, SOkA Kroměříž. Archivní fond Mateřská škola Bystřice pod Hostýnem, B-e 313, i. č. 3. *Seznamů dítek školy mateřské v Bystřici pod Hostýnem z roku 1905/1906*.

⁴⁹ HOSÁK, L. *Dějiny města Bystřice pod Hostýnem v období 1368–1848*. Vydal MNV v Bystřici pod Hostýnem, 1368, s. 213.

Neměla však vlastní budovu a tak střídavě byla umístována v chlapecké nebo dívčí škole. Teprve v roce 1932 byla pro mateřskou školu vyčleněna jedna místnost v městské nemocnici a tam zůstala mateřská škola umístěna až do roku 1945.⁵⁰

2.2 Obecná a měšťanská škola dívčí v Bystřici pod Host. 1897–1945

Obecná škola dívčí měla vlastní školní budovu a fungovala pod vlastní správou od roku 1897. O rok později v roce 1898 povolila zemská školní rada při této škole zřídit také mateřskou školu, jejíž třída byla otevřena již v uvedeném roce.

Počátkem školního roku 1900/1901 povolila zemská školní rada. V Bystřici pod Hostýnem nic nebránilo otevření první třídy měšťanské školy dívčí s českou vyučovací řečí a jejím ředitelem byl jmenován dosavadní ředitel bystřické chlapecké školy obecné a měšťanské. V dalších dvou letech byly postupně zřizovány další třídy měšťanské dívčí školy, až konečně v květnu 1907 došlo ke spojení obecné a měšťanské školy dívčí. Od 1. března 1908 nastoupil také nový ředitel Vincenc Stratil.⁵¹

Období 1. světové války 1914-1918 se neblaze projevilo i v životě školy. Postupný nedostatek potravin, ošacení i otopu postihoval i žákyně školy. Na frontu odcházeli stále další muži a mnozí z nich se již nikdy nevrátili. Děti musely pomáhat v domácnosti i se získáváním obživy. Neustále probíhaly různé sbírky léčivých bylin, surovin a financí. V době první světové války v lednu 1916 byla v dívčí škole zřízena italská škola pro děti uprchlíků z jižního Tyrolska. Výuka probíhala pouze do konce školního roku 1915/1916.⁵²

S velkou úlevou a radostí bylo přijato vyhlášení samostatné Československé republiky dne 28. října 1918. V nově vzniklém Československu byla v roce 1920 přijata Ústava č. 121/1920 Sb., jejíž součástí byl i jazykový zákon č. 122/1920 Sb., dále několik zákonů vydaných Národním shromážděním upravovalo školskou soustavu. Větší změny přinesl v roce 1922 tzv. malý školský zákon. Tento zákon zrušil úlevy z povinné školní docházky, zavedl společné třídy chlapců a dívek na všech stupních škol, zrovnoprávnil učitele a učitelky.

⁵⁰ HOSÁK, L. *Dějiny města Bystřice pod Hostýnem v období 1368–1848*. Vydal MNV v Bystřici pod Hostýnem, 1368, s. 212. Bohužel další doklady k činnosti mateřské školy v Bystřici pod Hostýnem se nedochovaly.

⁵¹ *Školní kronika školy Bystřice pod Hostýnem. 1870-1924*. Uloženo Archivní fond Národní škola dívčí v Bystřici pod Hostýnem. B-e 10, inv. č. 1, nestránkováno.

⁵² DOLÁKOVÁ, M., HOSÁK, L. *Dějiny města Bystřice pod Hostýnem*, s. 210.

Všechny děti od 6 do 11 let navštěvovaly obecnou školu a pokračovaly na vyšší obecné škole, na škole měšťanské nebo na střední škole. Zákonem byl omezen i vliv církve.

Vyučování ve školách v nové republice probíhalo podle zavedených zvyklostí a výuka byla doplněna ve školním roce různými oslavami, například vždy byl připomínán vznik Československé republiky dne 28. října. Konalo se slavnostní shromáždění, zazněly projevy, žákyně předvedly kulturní program, vyzdobena byla budova školy i tříd a samozřejmě byla účast všech žáků a učitelů. Všichni se pak účastnili také oslav pořádaných městem na bystřickém náměstí. Dále se slavily narozeniny prezidenta T. G. Masaryka a později dr. Edvarda Beneše, ale také byl například každoročně připomínán J. A. Komenský, učitel národů.⁵³

Dívčí škola byla v roce 1929 u příležitosti oslav sedmdesátých narozenin bystřického rodáka Františka Táborského přejmenována jménem tohoto umělce, tj. „Škola Františka Táborského v Bystřici pod Hostýnem“.⁵⁴ Krutá zima roku 1929 způsobila, že od 14. února do 8. března ve škole neučilo. V období hospodářské krize, zejména v zimě 1931 využívalo 120 žáků školy dobrodíní Červeného kříže, který poskytoval chudým dětem polévku a krajíc chleba. Škola zvyšovala svou úroveň, po odborné i výchovné stránce. Bylo ustanoveno rodičovské sdružení, všichni žáci byli pojištěni proti úrazu, oblíbené bylo páteční vysílání školního rozhlasu, školní knihovna čítala 1 100 svazku, starší žáci navštěvovali loutkařský kroužek. V první polovině třicátých let 20. století byly provedeny ve škole tyto opravy: ve třídách vyměněny podlahy, instalována stáložárna kamna, a provedeny opravy oken.⁵⁵

Ve školním roce 1938/1939 byly zřízeny školní újezdy pro děvčata i chlapce. Do školy byla přijímána děvčata z Bystřice pod Hostýnem, Bílavská, Brusného, Chomýže, Chvalčova, Chvalčovy Lhoty, Loukova, Mrlínka, Rychlova, Slavkova a Sovadiny. Pokud nebyla škola zaplněna, byly přijaty ještě dívky z Rusavy, Horního Újezda a Hlinska pod Hostýnem. Podobná situace byla také u chlapců.⁵⁶ Tato situace byla reakcí na požadavek umožnit všem venkovským dětem navštěvování měšťanské školy. „Zákon o újezdních měšťanských školách“ byl v Bystřici pod Hostýnem realizován s finančními i prostorovými potížemi. Obecní zastupitelstvo přesto rozhodlo neprovádět žádné dostavby a nadstavby současných školních budov. Vedení města Bystřice pod Hostýnem schválila dohodu o přeměně měšťanské školy chlapecké a dívčí na újezdní.⁵⁷

⁵³ Školní kronika školy Bystřice pod Hostýnem. 1870-1924. Uloženo Archivní fond Národní škola dívčí v Bystřici pod Hostýnem. B-e 10. inv. č. 1, nestránkováno.

⁵⁴ Tamtéž.

⁵⁵ Tamtéž.

⁵⁶ DOLÁKOVÁ, M., HOSÁK, L. *Dějiny města Bystřice pod Hostýnem*, s. 210.

⁵⁷ NEDĚLNÍKOVÁ, E., CHYBOVÁ, H. *Bystřice 1368–2008*. s. 40.

Složité situace v Československu a vyhlášení mobilizace v roce 1938 vedlo k tomu, že od 9. do 14. října 1938 byla zabráněna budova školy pro vojenské účely. Dne 15. října bylo opět zahájeno pravidelné vyučování, vrátili se učitelé – vojáci. V říjnu a v listopadu přišlo do města mnoho rodin ze zabraného pohraničí, proto se počet žáků ve třídách zvýšil. Konec samostatné Československé republiky znamenal den 15. března 1939. Do Bystřice pod Hostýnem přišlo německé vojsko již 15. března a někteří němečtí vojáci ubytováni v tělocvičně do 17. dubna 1939, ale vyučování nebylo přerušeno.⁵⁸

Vznik protektorátu Čechy a Morava a válečná doba 2. světové války 1939-1945 přinášela řadu problémů a omezení. Zrušena byla výuka občanské nauky a omezení doznala výuka některých předmětů. Ze školní budovy musel být odstraněn portrét prezidenta Beneše, bylo zakázáno používat některé učebnice, proto se často vyučovalo bez nich. Obrazy, názvy, pomůcky, tiskopisy a rovněž budova musela být opatřena dvojjazyčnými nápisy. Učitelé museli předložit potvrzení o nežidovském (árijském) původu, a podrobili se zkoušce z němčiny. Dne 18. listopadu 1940 zabrali němečtí vojáci prostory dívčí školy a byli zde vyučováni němečtí žáci, příslušníci Hitlerjugend z Berlína. Zpočátku bylo vyučování rozděleno tak, že dopolední výuka patřila českým žákům a odpolední německým, avšak od ledna 1941 zabrali Němci již dívčí školu celou. Žákyně se přestěhovaly do chlapecké školy, kde se vyučovalo střídavě. Dopoledne chlapci, odpoledne děvčata. V únoru 1941 byly pro účely vyučování pronajaty i dvě místnosti v legionářském domově v Zahájeném. Koncem února 1942 odešli němečtí žáci z bystřické dívčí školy, která ale musela být po jejich odchodu opravena.⁵⁹ Nezadržitelně se ale blížil konec války. Bystřici pod Hostýnem se vyhnulo bombardování, jediná bomba v blízkosti města dopadla nedaleko Hlinska pod Hostýnem.⁶⁰ Přesto se konaly tzv. protiletectvé kurzy. Školní výuka byla omezena počátkem roku 1945. Silnice vedoucí do města byly rozbité, den 5. května 1945 zničili Němci všechny mosty a bylo přerušeno i železniční spojení města a přerušena dodávka elektřiny, tak byl znemožněn i poslech rozhlasu. Němci nakonec vyklidili Bystřici pod Hostýnem bez většího boje, do města přišli příslušníci čs. brigády, strhla se menší přestřelka a po příjezdu tanků Rudé armády byl odpor německých vojáků zlomen.⁶¹

Návrat k běžnému životu a školní výuce byl v Bystřici pod Hostýnem složitý, město bylo díky zničeným mostům, cestám i železničnímu spojení odtrženo od okolí, přerušené

⁵⁸ *Almanach města Bystřice pod Hostýnem 1897–1997*. Bystřice pod Hostýnem: 1997. s. 10–11.

⁵⁹ DOLÁKOVÁ, M., HOSÁK, L. *Dějiny města Bystřice pod Hostýnem*, s. 137.

⁶⁰ NEDELNÍKOVÁ, E., CHYBOVÁ, H. *Bystřice 1368–2008*. s. 41.

⁶¹ Tamtéž, s. 41.

elektrické vedení bylo obnoveno až dne 14. května 1945. Dne 17. května 1945 odešli vojáci z bystřických škol a tak mohlo začít vyučování.⁶²

2.3 Obecná a měšťanská chlapecká škola v Bystřici pod Hostýnem 1897–1945

O zřízení chlapecké měšťanské školy v Bystřici pod Hostýnem usilovala městská rada již od roku 1894. Požadavek ale neschvaloval moravský zemský školský výbor, který namítal, že v Politickém okrese Holešov už jedna měšťanská škola s českým vyučovacím jazykem je a že by nemohl zabezpečit platy učitelů. Městská rada se proto rozhodla, že spolu s obcemi Rychlovem a Mrlínkem náklady uhradí. Zemská školní rada moravská poté roku 1895 zřízení školy povolila.⁶³

Nastal problém s umístěním nové školy a tak bylo rozhodnuto o stavbě nové školní budovy. Místo pro její stavbu bylo vybráno bez větších problémů na rohu ulic Nádražní a Dolní. Stavitel Otto Zeman předložil radě hned po schválení stavebního místa plány a rozpočet, který měl činit 74 000 zlatých. Nakonec rozpočet překročil původní částku o 11 000 zlatých.⁶⁴ Slavnostní zahájení stavby se za velké účasti představitelů města i okolních obcí a veřejnosti konalo dne 18. května 1896 a k užívání byla budova připravena v srpnu 1897. Již dříve, při jednání o průběhu návštěvy císaře Františka Josefa I. v Bystřici pod Hostýnem bylo dohodnuto, že císař František Josef I. slavnostně novou školu otevře. Proto dala bystřická místní školní rada zhotovit desku z černého mramoru s vyrytým nápisem: *Věnováno na věčnou paměť Nejvyšší návštěvy Jeho Apoštolského Veličenstva císaře a krále Františka Josefa I. Dne 3.září 1897*“. Deska byla instalována ve vestibul nové školy.⁶⁵ Otevření nové školy dne 3. září 1897 bylo velmi slavnostní a zúčastnil se jej tedy také císař František Josef I., který souhlasil, aby škola nesla jeho jméno, tedy „*Obecná a měšťanská škola chlapecká císaře Františka Josefa I.*“ Dne 3. září o páté hodině odpoledne přijel císař k budově nové školy. U vchodu jej očekávali představitelé města, politického okresu Holešov a také místní školní rada ve složení: konsistoriální rada a farář P. František Kremel jako předseda, místopředseda Václav Zbořil, členové Eduard Pospíšil, Karel Kalusek, František Balzer, František Holibka, Antonín Kašpárek, Ludvík Dohnal a nechyběl ani ředitel školy Josef

⁶² Tamtéž, s. 41.

⁶³ DOLÁKOVÁ, M., HOSÁK, L. *Dějiny města Bystřice pod Hostýnem*, s. 210.

⁶⁴ VAŘEKOVÁ, D. Devadesát let školy v Leninově ulici. *Zpravodaj města Bystřice p. Host.* 1987, č. 3, s. 23-25.

⁶⁵ *Pamětní kniha Místní školní rady města Bystřice pod Hostýnem. 1897-1939.* Uloženo archivní fond Národní škola chlapecká v Bystřici pod Hostýnem. B-e 9, inv.č. 1, nestránkováno.

Papežík. Přítomen byl i stavitel školy Otto Zeman. Slavnostní uvítání přednesl farář P. František Kremel a oslovil císaře Františka Josefa I. takto: „*Vaše císařské a královské Apoštolské Veličenstvo! Nejjasnější císaři a pane! Srdce naše naplněno jest nejhlubší vděčností a vroucnou radostí, že Vaše Veličenstvo Svou nejmilostivější návštěvou ráčilo poctíti naši novou měšťanskou školu. Vítaje Vaše Veličenstvo na popraží této nové školy odpovídající všem požadavkům nového školství, vzdávám jménem místní školní rady Vašemu Veličenstvu nejoddanější dík za milost nám prokázanou, že tuto školu jménem Vašeho Veličenstva nazývati smíme. – Citím neskonalé vděčnosti dáváme projev tím slibem, že plněním svých povinností nejvyšší této milosti hodnými státi se chceme. Bůh všemohoucí žehnej Vašemu Veličenstvu a celému domu panovnickému. Dík svůj však zahrnujeme v jedno slovo hřímavé a všech ušlechtilých citů plné: sláva Vašemu milovanému otci národu, Jeho Veličenstvu, císaři a králi Františkovi Josefovi Prvnímu! Sláva!*“⁶⁶

Císař František Josef I. poděkoval za uvítání a přešel do druhého poschodí, kde shromáždění žáci zpívali rakouskou hymnu. A poté si císař školu prohlédl a podepsal se na první stranu nové školní kroniky.⁶⁷

Pro 387 žáků se škola otevřela dne 14. září 1897. V obecné škole byly otevřeny čtyři třídy a jedna třída byla měšťanské školy. Pátá třída přibyla ke stávajícím třídám od školního roku 1909/1910. Ředitelem školy byl jmenován Josef Papežík a učitelský sbor tvořili: na obecné škole František Trpík, Karel Brančík, Ludvík Dohnal, Vladimír Vašíček a Vincent Malanta. Měšťanskou třídu vyučoval František Mlýnek.⁶⁸ V následujících letech vzrostl počet tříd měšťanské školy na tři. Město na školu přispívalo tisíc zlatých za rok, později to bylo 1200 zlatých.⁶⁹

Moderní, dvoupatrová školní budova byla také vybavena podle nejnovějších požadavků, kladených na školní budovy. Velká pozornost byla věnována vybavení kabinetů učebními pomůckami. Škola získala darem mnoho zajímavých exponátů, které se staly základem přírodopisných sbírek. Velkým obohacením byl dar lesní správa velkostatku barona Loudona, která věnovala škole vycpané savce a ptáky, Naturforschender Verein v Brně zaslal sbírku brouků, motýlů, nerostů a sbírku sušených rostlin. Na zakoupení knih a pomůcek chudým žákům daroval finanční prostředky baron Arnošt Loudon, farář František Kremel, Občanská záložna v Bystřici pod Hostýnem a také starosta města starosta Eduard Pospíšil. Škola byla již od svého otevření velmi moderní, a to jak její novorenesanční budova,

⁶⁶ *Pamětní kniha Místní školní rady města Bystřice pod Hostýnem. 1897-1939. Uloženo archivní fond Národní škola chlapecká v Bystřici pod Hostýnem. B-e 9, inv.č. 1, nestránkováno.*

⁶⁷ Tamtéž.

⁶⁸ Tamtéž.

⁶⁹ Tamtéž.

tak i vybavením, metodami výuky a spjatostí s veřejným životem. Dokud byla škola pod správou ředitele Papežíka, fungovala zde meteorologická stanice, která sledovala množství srážek ve městě. Ve školní kronice jsou zaznamenána rovněž meteorologická pozorování ředitele Papežíka, které dokládá i zápis ze dne 10. září 1910, kdy postihla Bystřici pod Hostýnem a okolní obce postihla povodeň: „*V noci ze dne 5. na 6. září 1910 začalo pršet – předtím přelo již celý den – a přelo až do dvou hodin odpoledne, takže spadlo za 12 hodin téměř 50 mm vody (49,3mm). Voda vystoupila z břehů, otrhala práce regulační, sebrala stavy betonové, stromy v Zahájeném lávky přes řeku, ohrožovala mosty, ve Lhotě Chvalčově a Rychlově odnesla mosty a pobořila domky.*“⁷⁰

Vypuknutí 1. světové války v létě roku 1914 výrazně poznamenalo také vyučování v bystřické škole. Polovina učitelů byla povolána k vojsku, a proto musely být některé třídy uzavřeny. Počet žáků, kteří navštěvovali školu, klesl na třetinu předválečného stavu. Během první světové války se zhoršil zdravotní stav dětí, které byly tou dobou často nemocné, stoupla také jejich úmrtnost. Objevily se nakažlivé nemoci tyfus, neštovice a spála. Kvůli neštovicím musela být dokonce uzavřena celá bystřická dělnická čtvrť, kterou žáci nesměli opustit a nemohli tak navštěvovat ani školu.⁷¹ Velký nedostatek potravin vedl mimo jiné i k tomu, že učitelé měli za úkol žákům, ale i občanům města sdělit, jak se pěstuje zelenina a ze školního pozemku byly rozdávány sazenice a cibule. Neustále přitom stoupala cena oděvů a hlavně potravin. Lidé začali místo kvalitních potravin používat jejich náhražky. Situace se ještě zhoršila díky deštivému počasí. Ve školní kronice je zaznamenáno, že dne 3. srpna 1915 spadlo rekordní množství srážek,

Válečné události se projeví i ve školní docházce, děti musely více pomáhat při domácích a polních pracích. Docházka do školy byla po celou dobu války poznamenána válečnými událostmi a zapojením dětí do mnoha činností. Zemská školní rada doporučila tyto absence omluvit bez problémů. Často se konaly sbírky, nejen finanční ale i starého papíru, vlny, kaučuku, kovů. V únoru až dubnu 1917 bylo zavedeno polodenní vyučování, protože byl velký nedostatek uhlí a škola nebyla vytápěna. Továrník V. Zbořil daroval škole 6 q uhlí, aby se děti mohly ve školách zahřát.⁷²

Vydávaná válečná nařízení a omezení se dotkla každého – např. byly zavedena tzv. bezmasé dny (jednalo se o tři dny) a chodily i přísné kontroly do domácností a kontrolovaly, zdali se nevařilo maso. Provinilci dostali finanční pokutu a byli zveřejněni v úředním listě. Jak ubývalo zásob masa, tak klesal i počet kontrol. Na konci války v roce 1918 se maso vařilo

⁷⁰ Pamětní kniha Místní školní rady města Bystřice pod Hostýnem. 1897-1939. Uloženo archivní fond Národní škola chlapecká v Bystřici pod Hostýnem. B-e 9, inv. č. 1, nestránkováno.

⁷¹ Tamtéž.

⁷² NEDĚLNÍKOVÁ, E., CHYBOVÁ, H. *Bystřice 1368–2008*, s. 32.

mnohde jen jeden den v týdnu. Ve školní kronice je zaznamenána také epidemie chřipky, kdy téměř všichni žáci onemocněli, dokonce i tři zemřeli, a proto byla škola do 4. listopadu 1918 uzavřena. Z válečné fronty se postupně vraceli také učitelé, poslední Josef Škrabal se vrátil z ruského zajetí v roce 1919 a byl jmenován odborným učitelem.⁷³

S velkou úlevou a radostí byl přivítán vznik samostatného Československa i konec války na podzim roku 1918. Na oslavu nové republiky se konala dne 8. listopadu 1918 slavnostní akademie, které se zúčastnili žáci s učitelským sborem. Místnost byla vyzdobena zelenými rostlinami a kvítím a zazněly nejen proslovy, ale i verše a písně. V den příjezdu prvního prezidenta T. G. Masaryka do Prahy dne 20. prosince 1918 byla uspořádána školní slavnost se zpěvy.⁷⁴ Lípa Svobody byly zasazeny dne 8. května 1919 za účasti všech žáků školy a široké veřejnosti.⁷⁵ Továrník Václav Zbořil prosadil myšlenku o přejmenování školy jménem nového prezidenta. Ten dal k přejmenování souhlas a již dne 20. prosince 1918 škola tím začala užívat název „*Obecná a měšťanská škola T. G. Masaryka*“.

Do roku 1919 /1920 byl školní rok vždy zahajován v polovině září, od roku 1920 byl školní rok zahajován na obecné škole 1. září 1920 a konec byl stanoven na 28. červen 1921. Na obecné škole byli žáci hodnoceni školní zprávou a na měšťanské škole již dostávali vysvědčení na konci každého pololetí. O další rozkvet bystřické chlapecké obecné a měšťanské školy výraznou měrou přispěl ředitel školy Josef Papežík, který byl ředitelem celkem 25 let, od otevření školy až do roku 1922. V měsíci říjnu náhle onemocněl, dne 12. října 1922 zemřel. Dosavadní zástupce Julius Šobr se stal zastupujícím ředitelem. Od 1. února 1923 byl ustanoven prozatímním ředitelem školy dosavadní odborný učitel dívčí školy měšťanské František Trpík, který vyučoval na dívčí škole od roku 1890. Jmenován ředitelem byl na základě dekretu, který vydala zemská školní rada moravské dne 2. června 1923.⁷⁶

V nově vzniklém Československu byla v roce 1920 přijata Ústava č. 121/1920 Sb., jejíž součástí byl i jazykový zákon č. 122/1920 Sb., dále několik zákonů vydaných národním shromážděním upravovalo školskou soustavu.⁷⁷ První větší změny přinesl do organizace škol v roce 1922 tzv. malý školský zákon. Tento zákon zrušil úlevy z povinné školní docházky, zavedl společné třídy chlapců a dívek na všech stupních škol, zrovnoprávnil učitele a učitelky. Všechny děti od 6 do 11 let navštěvovaly obecnou školu a pokračovaly na vyšší obecné škole,

⁷³ *Pamětní kniha Místní školní rady města Bystřice pod Hostýnem. 1897-1939.* Uloženo archivní fond Národní škola chlapecká v Bystřici pod Hostýnem. B-e 9, inv. č. 1, nestránkováno.

⁷⁴ Tamtéž.

⁷⁵ Tamtéž.

⁷⁶ MZA v Brně – Státní okresní archiv Kroměříž. Číslo jednací dekretu 24832. Uloženo v archivním fondu Okresní úřad Holešov 1850-1945 (A-8), inv.č. 2815, karton 132.

⁷⁷ Zákon č. 276/1920 Sb. o učitelských zkouškách mimo jiné upravoval obsazování učitelských míst na základě konkurzu. Zákon č. 292/1920 Sb. o správě školství, vládní nařízení č. 605/1920 Sb. o místních školních radách a městských školních výborech.

na škole měšťanské nebo na střední škole. Zákonem byl omezen i vliv církve a např. zavedeno vyučování v době tzv. Mariánských svátků, kdy se dříve nevyučovalo a žáci chodili na mši do kostela a účastnili se náboženských průvodů.⁷⁸

Zajímavé je, že v roce 1923 byla s povolení Okresního školského výboru v Holešově dosavadní školní knihovna sloučena s knihovnou dívčí školy a obě byly umístěny v místnostech obecní knihovny na radnici s označením „*knihovna pro žáky*“. Knihovníkem byl zvolen učitel Theodor Čejka. Myšlenka, aby byl zřízen při měšťanské škole jednorozhodný učební kurz, byla realizována v roce 1923/1924, podmínkou ovšem bylo, aby se přihlásil dostatečný počet žáků a aby se k tomu zabezpečil potřebný kapitál.

Ve vyučování žáků se v období „první republiky“ kladl velký důraz na výchovu k občanství a vlastenectví. Konaly se oslavy významných výročí a byly připomínány i významné osobnosti – např. J. A. Komenský. Velkou událostí pro obyvatele Bystřice pod Hostýnem, učitele a žáky nevyjímaje se stala návštěva prezidenta T. G. Masaryka dne 23. června 1928. Bylo uspořádáno slavnostní přivítání prezidenta, kterého přivítal žák třetí třídy měšťanské školy a následně se prezident T. G. Masaryk podepsal do městské i školní kroniky.⁷⁹

Vedení města Bystřice pod Hostýnem i veřejnost měly velký zájem o rozvoj místních škol. Školy významně finančně podporovali místní podnikatelé, jako byl Tauber, Zbořil, firma bratří Thonetů, městská spořitelna nebo spisovatel František Táborský a další.

K výrazné změně v chodu školy došlo ve školním roce 1938/1939, kdy byly zřízeny školní újezdy. Do bystřické školy byli přijímáni žáci jak z Bystřice pod Hostýnem, tak Bílavská, Brusného, Chomýže, Chvalčova, Chvalčovy Lhoty, Loukova, Mrlínka, Rychlova, Slavkova a Sovadiny. V případě, že kapacita školy nebyla zaplněna, byli přijímáni také žáci z Rusavy, Horního Újezda a Hlinska pod Hostýnem.⁸⁰ Cílem bylo umožnit vzdělání na měšťanských školách i chlapcům z vesnic, kde měšťanské školy nebyly zřízeny. Bystřická škola se ale začala díky tomuto nařízení potýkat s nedostatkem prostoru, vybavení i personálního obsazení.⁸¹

Složitá doba protektorátu Čechy a Morava a válečná doba 2. světové války 1939-1945 přinesla celou řadu problémů, omezení a starostí. Koncem prosince 1939 odešli do Anglie učitelé Vojtěch Bubílek a Jaroslav Tomčík. Oba vstoupili do spojeneckých armád, s nimiž

⁷⁸ *Pamětní kniha Místní školní rady města Bystřice pod Hostýnem. 1897-1939. Uloženo archivní fond Národní škola chlapecká v Bystřici pod Hostýnem. B-e 9, inv.č.1, nestránkováno.*

⁷⁹ *Pamětní kniha města Bystřice pod Hostýnem. Archivní fond Archiv města Bystřice pod Hostýnem 1659-1945, B-a 4, inv.č. 3, s. 25.*

⁸⁰ *Pamětní kniha Místní školní rady města Bystřice pod Hostýnem. 1897-1939. Uloženo archivní fond Národní škola chlapecká v Bystřici pod Hostýnem. B-e 9, inv.č.1, nestránkováno.*

⁸¹ Tamtéž.

bojovali proti fašismu.⁸² Byla zrušena výuka občanské nauky a omezení doznala výuka některých předmětů – dějepis, zeměpis, český jazyk. Ve školním roce 1941/1942 bylo dnem 17. listopadu 1941 zastaveno vyučování dějepisu, české literatury a církevním dějinám. Vyřazovány byly učebnice a učivo se psalo na tabuli „v podobě *hutných celků a žáci si je opisovali do poznámek*“. Velký důraz byl kladen na výuku němčiny, vyučovací hodiny německého jazyka byly rozšířeny. Na základě nařízení školských úřadů byl ode dne 26. října 1940 zřízen pro učitele kurz němčiny. Od 8. prosince 1942 byl posunut začátek vyučování na 8.30 hodin. Významnou změnou bylo zrušení názvu měšťanská škola a jeho nahrazení – hlavní a také to, že se měšťanská škola stala školou výběrovou se čtyřmi třídami (5. - 8. třída)⁸³. Do 5. třídy mohlo být přijato pouze 35 % žáků z obecné školy a výběr prováděla obecná škola.

Školní kroniky byly zapečetěny a povinně byly zavedeny nové, do kterých se muselo pravidelně zapisovat dění ve škole. Od roku 1942 musely být vedeny zápisy v kronice každý měsíc. Od července 1940 byla zavedena dvojjazyčná razítka, kterými byly orazítkovány všechny knihy i pomůcky. Škola nesměla používat svůj český název.⁸⁴ Zakoupeny do každé třídy byly obrazy Adolfa Hitlera a presidenta Emila Háchy. Všichni učitelé museli doložit svůj árijský původ, a to v říjnu 1940. Ode dne 2. dubna 1943 byl zaveden povinně do školy árijský pozdrav. I tato doba pamatovala na pravidelné oslavy ve škole – nařízeny byly oslavy zřízení protektorátu Čechy a Morava, narozeniny A. Hitlera. Jejich průběh byl stejný jak v předchozích letech – projev ředitele, tentokrát měl projev předepsaný od úřadů. Posunem byl poslech rozhlasového pořadu, vysílanému při příležitosti narozenin A. Hitlera.⁸⁵

Od roku 1939 se stal ředitelem školy Josef Brada, který byl na konci války, 28. února 1945 spolu s dalšími učiteli (Josefem Novákem, Marií Ševčíkovou a Františkem Úlehlou) zatčen za účast v odbojovém hnutí a poslán do koncentračního tábora v Mauthausenu, kde byl 10. dubna 1945 popraven. Všichni byli členy tajné zpravodajské skupiny Clay – Eva, která dodávala ze střední Moravy do Londýna zprávy.⁸⁶

Na začátku května 1945 projížděla města nepřátelská vojska, školní budovy byly obsazeny vojáky. Kolem Bystřice pod Hostýnem byly vybudovány zákopy, přerušeny cesty, všechny mosty byly Němci vyhozeny do povětří a přerušeno bylo také železniční spojení a

⁸² DOLÁKOVÁ, M., HOSÁK, L. *Dějiny města Bystřice pod Hostýnem*. s. 132.

⁸³ Vládní výnos 27. 8. 1941.

⁸⁴ *Pamětní kniha Místní školní rady města Bystřice pod Hostýnem*. 1897-1939. Uloženo archivní fond Národní škola chlapecká v Bystřici pod Hostýnem. B-e 9, inv.č.1, nestránkováno.

⁸⁵ Tamtéž.

⁸⁶ DOLÁKOVÁ, M., HOSÁK, L. *Dějiny města Bystřice pod Hostýnem*. s. 132.

přerušeno elektrické vedení. Město bylo nakonec osvobozeno bez větších bojů dne 6. května 1945 a zavládlo všeobecné nadšení.⁸⁷

S koncem války přišly také velké organizační změny. Ve školní kronice je uvedeno: „Jedním z prvních činů místního národního výboru, ustanoveného po osvobození města Bystřice p. H. jednotkami čsl. armády a armády Sovětského svazu od německých okupačních vojsk, bylo odloučení správ škol obecných od měšťanských a zřízení samostatné správy školy pomocné. Bylo to ve schůzi místního národního výboru, konané 4. června 1945 a to na návrh, který podal předseda škol. komise/místní školní rada tehdy ještě nefungovala/ odbor. učitel Josef Malachta.“⁸⁸

Ředitelem byl jmenován František Růžička a kvůli doplnění mezer ve vědomostech, které žáci nabrali v průběhu války, byl školní rok prodloužen do 19. července 1945. Škola se potýkala ale s problémem nedostatku místa, neboť budova chlapecké obecné školy byla zabrána Rudou armádou, proto muselo vyučování probíhat v prostorách obecné školy dívčí, vždy jen tři dny v týdnu, a to až do 2. července 1945.

To již nastala další kapitola historie bystřické školy, která nese v současné době název Základní škola T. G. Masaryka v Bystřici pod Hostýnem a již 120 let poskytuje vzdělání dívkám a chlapcům nejen z Bystřice pod Hostýnem, ale i okolních příškolných obcí.

⁸⁷ Pamětní kniha Místní školní rady města Bystřice pod Hostýnem. 1897-1939. Uloženo archivní fond Národní škola chlapecká v Bystřici pod Hostýnem. B-e 9, inv.č.1, nestránkováno.

⁸⁸ Pamětní kniha Místní školní rady města Bystřice pod Hostýnem. 1897-1939. Uloženo archivní fond Národní škola chlapecká v Bystřici pod Hostýnem. B-e 9, inv.č.1, nestránkováno.

3 Významné osobnosti spjaté s Bystřicí pod Hostýnem a zdejším školstvím

3.1 František Táborský

František Táborský je jedním z nejvýznamnějších rodáků města Bystřice pod Hostýnem 20. století. Narodil se dne 16. ledna 1858 v rodině chudého obuvníka v ulici Kamenec, kde prožil své dětství. V Bystřici pod Hostýnem chodil do obecné školy a pak studoval na gymnáziu v Olomouci. Po univerzitních studiích se stal profesorem a později ředitelem vyšší dívčí školy v Praze, kde natrvalo žil až do své smrti 21. června 1940. Pohřben byl slavnostně v Bystřici pod Hostýnem, do hrobky svých rodičů.

Pobyt na olomouckém gymnáziu Františka Táborského velice ovlivnil, pozorně sledoval boj Čechů o národní práva a v této době začal psát i své první verše, které uveřejnil pod pseudonymem František Hostivít. Patřil k obdivovatelům díla Jaroslava Vrchlického. Patřil k předním přispěvatelům almanachu moravské omladiny Zora a začlenil se tehdy do okruhu tzv. Mladé Moravy, kde spolupracoval hlavně s Hynkem Babičkou. Psal i prózu, různé příspěvky do časopisů. Začal také překládat slovanské, především ruské autory, vykonával také práci redaktora národopisné revue Naše Valašsko a stal se spoluorganizátorem Smetanovy společnosti v Radhošti. Rád pobýval v Bulharsku. Dvakrát navštívil Rusko (1896, 1909–1910) právě kvůli získávání literárních podkladů, které ve svém psaní prózy i příspěvků do novin využíval. Stal se řádným, později dopisujícím členem Spolku ruských architektů. V Moskvě zorganizoval výstavku českého umění, materiály získal s pomocí pražského spolku Mánes. V Praze a souběžně na rodné Moravě se zapojil do činnosti Ústřední matice školské, byl členem spolků Radhošť, Svatobor, Český bibliofil a zakládajícím členem Matice moravské. V roce 1908 se jako člen společnosti Umělecko-průmyslového musea v Praze profesor Táborský stal prvním předsedou Spolku českých bibliofilů. Byl autorem monografií a statí odborné literatury. Za jeho celoživotní úsilí mu Masarykova univerzita v Brně v roce 1938 udělila čestný doktorát.

Od studentských let Táborský začal sbírat umělecké památky, především české, moravské a slovanské provenience, ale nechybí ani příklady francouzské nebo italské. Po svém penzionování sbírku ještě značně rozšiřoval. Shromáždil na 5000 předmětů, především sbíral malované miniaturní portréty, porcelán, sklo, šperk, galanterii a další příklady uměleckých řemesel. Svou sbírku odkázal Národnímu muzeu v Praze.

František Táborský se celý život vracel do milovaného rodného města a snažil se podpořit zejména rozvoj místní kultury a hlavně školy. Město a jeho obyvatelé si Františka Táborského vážili a svědčí o tom i pojmenování dívčí školy v roce 1929 školou Františka Táborského. I v současné době je František Táborský - básník, spisovatel, překladatel, historik, kritik, učitel a sběratel umění v Bystřici pod Hostýnem dobře znám. Důkazem toho, že jeho památka je stále živá je název ulice, která nese jeho jméno.

3.2 Josef Krumpholc

Josef Krumpholc se narodil v roce 1870 v Hradčanech a po maturitě v Přerově studoval v Příboře na učitelském ústavu. Do bystřické školy přišel v roce 1902 a působil zde do roku 1914. V té době se stal oblíbeným řečníkem, organizátorem pokrokových akcí a také spolupracovníkem dalšího bystřického učitele Theodora Čejky, zakladatele esperanta. Krumpholc jako propagátor tohoto umělého jazyka se účastnil řady setkání, konferencí nejen na Moravě, ale i v Evropě. V roce 1914 byl z trestu za svou mimoškolní činnost přeložen do školy ve Fryštáku a v letech 1918-1925 učil na obecné škole v Hlinsku pod Hostýnem

V nově vzniklé Československé republice rozvinul svou mimoškolní činnost. Dvě volební období byl předsedou Ústředního spolku jednot učitelských na Moravě, předsedou učitelské jednoty Hostýn v Bystřici pod Hostýnem, spoluzakladatelem a redaktorem Vlastivědného sborníku střední a severní Moravy, redaktorem výchovných kalendářů Havlíček a Palacký, dopisovatelem mnoha pedagogických i jiných časopisů a spolupracovníkem Kočího slovníku naučného, pro který zpracoval řadu hesel.

Největší přínos Josef Krumpholce tkví v jeho činnosti komeniologa. Jako předseda literárně kritického odboru Ústředního spolku jednot učitelských na Moravě pečoval o vydávání Veškerých spisů Jana Amose Komenského. V letech 1925 až 1930 byl správcem muzea J. A. Komenského v Přerově. Zároveň učil v Přerově, kde využíval názornou vyučovací metodu počtům podle Komenského, o které často své poznatky publikoval. V Přerově se stal také předsedou Učitelské jednoty Přerov a Spolku učitelů župy Olomouc.

Josef Krumpholc zemřel v roce 1950 a je pohřben na hřbitově v Bystřici pod Hostýnem. Jeho pobyt na bystřické obecné chlapecké škole v ulici Nádražní připomíná pamětní deska.

4 Závěr

Ve své bakalářské práci *Dějiny elementárního školství v Bystřici pod Hostýnem od konce 18. století do roku 1945 na příkladu vybrané školy* jsem se snažila nastínit historii Základní školy T. G. Masaryka v Bystřici pod Hostýnem, která má dlouhou a pozoruhodnou historii. Cílem práce bylo poskytnout přehled právě této historie a vývoje školství v Bystřici pod Hostýnem do roku 1945.

Počátky Základní školy T. G. Masaryka můžeme odvodit z bystřické farní školy, která prokazatelně existovala již v 16. století. Nová školní budova u kostela byla postavena v roce již v roce 1726. Na základě školské reformy císařovny Marie Terezie z roku 1774 vznikla i v Bystřici pod Hostýnem triviální škola, a to na místě školy farní. V roce 1829 chodilo do této školy 314 žáků a škola prošla dlouhým vývojem, vždy však sloužila svému účelu – poskytovat chlapcům a dívkám vzdělání.

Až do postavení nové školní budovy v roce 1897 sloužila tato škola jak pro chlapce, tak dívky a to nejen z Bystřice pod Hostýnem, ale také okolních obcí Chvalčova a Chvalčovy Lhoty (do roku 1875) a Rychlova. Po schválení založení měšťanské školy v Bystřici pod Hostýnem v roce 1895 bylo rozhodnuto, že současná školní budovy, i když byla podstatně v roce 1889 rozšířena a opravena, nedostačovala požadavkům moderní školy. Rozhodnutí postavit novou školní budovu na rohu ulic Nádražní a Dolní bylo rychlé a jednoznačné. Stavba rychle rostla a její dokončení a následné slavnostní otevření vyústilo v dobu, kdy v Bystřici pod Hostýnem pobýval císař František Josef I., který nejen školu otevřel, ale souhlasil i s jejím pojmenováním „Obecná a měšťanská škola chlapecká císaře Františka Josefa I.“

Škola sloužila a slouží stále velmi dobře svému účelu. Změna jména školy na „Obecná a měšťanská škola T. G. Masaryka“ se uskutečnila již 20. prosince 1918. Problémy škole přineslo v roce 1938 zřízení školního újezdu, kdy do školy přicházeli žáci z okolních obcí, kde nebyly měšťanské školy. Řešení nedostatku místa pro výuku se našlo až v roce 1959, kdy byla postavena na sídlišti v Bystřici pod Hostýnem nová školní budova pro devítiletou základní školu, se školní jídelnou a školní družinou.

Také školní budova bývalé bystřické dívčí obecné a měšťanské školy na bystřickém náměstí blízko kostela, která v roce 1929 byla pojmenována po významném bystřickém rodákovi Františku Táborském jako „Škola Františka Táborského v Bystřici pod Hostýnem“, slouží i nadále svému poslání. Je jistě zajímavé, že v prostorách této školy v roce 1898 vznikla i první mateřská škola v Bystřici pod Hostýnem.

Při studiu archiválií, kronik a dokumentů, vztahujících se k činnosti školy jsem se setkávala i s problémem nedostatečné školní docházky dětí. Tento problém se "táhnul" zápisy po celou dobu 19. století. Hlavním důvodem bylo, že děti musely pomáhat rodičům, kteří byli zaměstnání zemědělskými pracemi a hlavně s rozvojem průmyslu, postavení továrny bratří Thonetů na ohýbaný nábytek, tak i v průmyslu. Zaměstnání byli nejen otcové, ale často i matky a tak péče, hlídání mladších sourozenců připadla starším dětem, žákům. Ti zanedbávali školní docházku a zlepšit ji nepomohly ani tresty rodičům, kteří své děti neposílali. Tresty byly jak peněžní, ale někdy hrozilo i několika denní vězení. Děti často běhaly po ulicích a docházelo i k různým úrazům apod. Tlak na zlepšení školní docházky vyvíjeli i sami učitelé, kteří se snažili apelovat na vedení města o nápravu či zřízení " útulku" pro děti. V Bystřici pod Hostýnem se i díky tomuto úsilí podařilo založit mateřskou školu. Tento fakt se rychle odrazil i v lepší školní docházce mnohých žáků bystřické školy. Tento problém by si jistě zasloužil hlubší analýzu a také porovnání se školní docházkou na vybrané obci v okolí města Bystřice pod Hostýnem. Tato analýza ale nebyla hlavním cílem této mé bakalářské práce, tak jako i otázka finančního odměňování učitelů, která by si rovněž zasloužovala pozornost. Zejména pak vývoj platů učitelů, kteří se po celou dobu 19. a možno říct i 20. století potýkali s nedostatečným ohodnocením své práce. Učitelé mnohdy vykonávali i další činnosti, hlavně jako varhaníci, ředitelé kůru v kostele, ale mnohdy zastávali práci i obecního písaře. Jejich ohodnocení ale v drtivé většině neodpovídalo vynaložené práci.

Bystřické školy zrcadlily život města a jeho obyvatel, ovlivnily jejich chod jak radostné události, tak i tragická období 1. a 2. světové války. Dlužno závěrem poznamenat, že školu tvoří nejen její žáci, ale zejména učitelé a ředitelé. A bystřické školy měly štěstí na výborné ředitele a učitele, kteří se snažili naučit žáky nejen základům, ale také jim ukázat cestu k dalšímu vzdělání. Výsledky jejich práce se projeví i v rozvoji města Bystřice pod Hostýnem. Také vedení města mělo vždy zájem na rozvoj škol a snažilo se podpořit školy zejména finančně. A také je nutné připomenout i zájem barona Loudona, majitele bystřického velkostatku a také místních továrníků, zejména bratří Thonetů na rozvoji školy. Byli velkorysími dárci vybavení školy, školních pomůcek a často i finančních prostředků pro nákup pomůcek, oděvů či jídla pro chudé žáky.

Věřím, že se mi podařilo splnit cíl, který jsem si na začátku své bakalářské práce dala – napsat dějiny elementárního školství v Bystřici pod Hostýnem od konce 18. století do roku 1945 na příkladu obecné a měšťanské dívčí i chlapecké školy v Bystřici pod Hostýnem.

5 Seznam použité literatury

Almanach ke 100. výročí založení školy. 100 let základní školy T. G. Masaryka v B. p. H. 1897–1997. Bystřice pod Hostýnem: ZŠ T. G. Masaryka v B. p. H. a město Bystřice pod Hostýnem, 1997.

Bystřice pod Hostýnem. Vlastivědná čítanka k dějinám města. Bystřice pod Hostýnem: Základní škola T. G. Masaryka, 1993.

FIALOVÁ, A. *Bibliografie okresu Kroměříž.* Brno. MVS. 1986.

FIALOVÁ, A. *Bibliografie okresu Kroměříž.* Brno. MVS. 2005

HEJCMAN, P. *Bystřice pod Hostýnem.* Vydalo Město Bystřice pod Hostýnem v roce 1996.

HOSÁK, L. *Dějiny města Bystřice pod Hostýnem v období 1368–1848.* Vydal Městský národní výbor v Bystřici pod Hostýnem, 1968.

JURÁŇOVÁ, R. *Jan Rottal a jeho doba.* Holešov: město Holešov, 2009.

NEDĚLNÍKOVÁ, E., CHYBOVÁ, H. *Bystřice 1368–2008. Katalog k výstavě o historii města Bystřice pod Hostýnem.* Vydalo Město Bystřice p. H. v Edici Zpravodaje města

Bystřice p. H. v roce 2008, ISBN 978-80-904117-0-8.

ŠIMONÍKOVÁ, J. *Nábytek z Bystřice pod Hostýnem.* Bystřice pod Hostýnem: TON, 1992

50 let Základní škola Bratrství Čechů a Slováků Bystřice pod Hostýnem 1959-2009. Bystřice pod Hostýnem, ZŠ Bratrství Čechů a Slováků, 2009

Články:

BAJEROVÁ, V. *100 let školy T. G. Masaryka v Nádražní ulici.* Zpravodaj města Bystřice pod Hostýnem. 1997, č. 7-8

BARBOŘÍK, Jiří. *Před sto lety se narodil Josef Barbořík.* Zpravodaj města Bystřice pod Hostýnem, 2010, č. 7-8.

BARBOŘÍK, Josef. *V Bystřici byla kdysi jedna škola.* Zpravodaj města Bystřice pod Hostýnem, 11, 1984, č. 5.

VAŘEKOVÁ, D. *Devadesát let školy v Leninově ulici.* Zpravodaj města Bystřice p. Host. 1987, č. 3

6 Prameny

Archivní fond **Okresní úřad Holešov 1850-1945 (A-8)**, uloženo v MZA v Brně – Státní okresní archiv Kroměříž.

Archivní fond **Okresní školní rada Holešov, (A-4)** uloženo v MZA v Brně – Státní okresní archiv Kroměříž.

Archiv města **Bystřice pod Hostýnem 1762-1945 (B-a 4)**, uloženo v MZA v Brně – Státní okresní archiv Kroměříž.

Archivní fond **Národní škola chlapecká Bystřice pod Hostýnem 1820-1945, B-e 9**, uloženo v MZA v Brně – Státní okresní archiv Kroměříž.

Archivní fond **Národní škola dívčí Bystřice pod Hostýnem 1820-1945, B-e 10**, uloženo v MZA v Brně – Státní okresní archiv Kroměříž.

Archivní fond **Měšťanská škola Bystřice pod Hostýnem 1870-1945, B-e 130**, uloženo v MZA v Brně – Státní okresní archiv Kroměříž.

Kroniky

Školní kronika školy v Bystřici pod Hostýnem, 1870-1924, B-e 9, ič. 1, uloženo v MZA v Brně – Státní okresní archiv Kroměříž.

Školní kronika měšťanské školy chlapecké z let 1897-1939, B-e 130, ič. 1, uloženo v MZA v Brně – Státní okresní archiv Kroměříž.

7 Seznam příloh:

1. T. G. Masaryk-foto
2. Kniha o T. G. M., věnovaná mému otci v roce 1947
3. Fotografie Měšťanské školy chlapecké
4. Fotografie žaček první třídy obecné školy dívčí
5. Fotografie Obecné škola dívčí – Fr. Táborského
6. Ukázka z odhalení pamětní desky Josefu Krumpholcovi na chlapecké škole
7. Ukázka zápisu z třídní knihy s počtem žáků
- 8 Školní kronika újezdní měšťanské školy
9. Prospekt lázeňského města
10. Titulní strana Týdenníku školy
11. Titulní strana pamětní knihy místní školní rady města Bystřice pod Hostýnem
12. Pozvánka k odhalení pamětní desky J. Krumpholce škole
13. Ukázka z třídního katalogu
14. Dopis Fr. Táborského

8 Přílohy:

*Obrázek 1- T. G. Masaryk MZA v Brně – Státní okresní archiv Kroměříž.
Sbírka fotografií*

JAN HERBEN
CHUDÝ CHLAPEC, KTERÝ SE PROSLAVIL

Ministerstvo školství
a osvěty v Praze
darovalo svůj knihovnu
nejlepšímu žákovi ujetý
městské školy chlapecké
v Poupěvici pod Štěstěm
Antonínu Šikovi
ze V. A. s uctěnou památkou
prezidenta Osvoboditele
J. G. Masaryka
dne 13. září 1947.

J. Štrobach
ředitel

Obrázek 2- Kniha o T. G. M., věnovaná mému otci v roce 1947. Rodinný archiv

Obrázek 3- Fotografie Měšťanské školy chlapecké MZA v Brně-SOKA Kroměříž. Školní kronika měšťanské školy chlapecké z let 1897-1939, B-e 9

Obrázek 4- Fotografie začek první třídy obecné školy dívčí MZA v Brně-SOKA Kroměříž. Školní kronika školy Bystřice pod Hostýnem. 1870-1924. B-e 10.

Káse nachází: píseka: 771-kg vani. K 77.80
 papírů: 935-kg - K 93.50
 kůží: 7-kg - K 1.40
 gemy: 89-kg - K 1.70
 vupracovaný krmel: 1928.7-kg vani K 192.40
 Ška dřevný bytlen: 933-kg vani K 18.927.-
 Na čemžby bývaly kůží, stovce, obrovitěly, K 1264.
 páso: K 165.
 v hrom: K 1379.-

Kruhy jazyka
 nímeklo.
 Statistika
 přičteny.

Tř.	Škola obecni			Škola klavní.		
	počet žáků			počet žáků		
	hoši	dítky	celkem	hoši	dítky	celkem
I.	38	.	38	1.	47	47
II.	47	.	47	1.	36	36
III.	48	.	48	II.1	36	36
IV.	28	.	28	II.2	38	38
V.	31	.	31	III.	44	44
VI.	36	.	36	IV.	44	44
VII.	.	.	.	V.	29	29
Suma	10	10	20	VI.1	31	31
				VI.2	20	20
	235	40	275	Suma	323	323

Na konci té. roku bylo:

Tř.	Škola obecni			Škola klavní		
	počet žáků			počet žáků		
	hoši	dítky	celkem	hoši	dítky	celkem
I.	35	.	35	1.	46	46
II.	46	.	46	1.	35	35
III.	43	.	43	II.1	35	35
IV.	54	.	54	II.2	38	38
V.	34	.	34	III.	44	44
Suma	6	8	14	IV.	44	44
	.	.	.	V.	26	26
	.	.	.	VI.1	31	31
	.	.	.	VI.2	46	46
Suma	218	8	226	Suma	275	275

4. Pro státní pov. školám 9, číselna: 1042.
 Josef Brada,
 ředitel.

Obrázek 7- Ukázka zápisu z třídní knihy s počtem žáků MZA v Brně – Státní okresní archiv Kroměříž. Sbirka fotografií

ŠKOLA *obecní a hlavní chlapecká*

Bystrice pod Hostýncem.

Újezdní měšťanská škola

— chlapecká —

= T G M. =

čís. inv. deníku : 289
Archiv : P3

OSMILETÁ STŘEDNÍ ŠKOLA *od 1. září 1953*
BYSTRICE p. H. - Leninova ul.
okres Holešov

ŠKOLNÍ KRONIKA

ZÁKLADNÍ DEVÍTILETÁ ŠKOLA *od 1. září 1959*
V BYSTRICI p. Host.
Leninova ul. okres Kroměříž

ZÁKLADNÍ DEVÍTILETÁ ŠKOLA
V BYSTRICI POD HOST. okr. KROMĚŘÍŽ
Leninova ul. č. 56 6.-9. ročník
od 1. září 1968 *od 1. září 1948*

BRNO 1941

Vydalo papírnickví Ústředního učitelského nakladatelství a knihkupectví
společnost s r. o. v Praze VII., Letenská 4
Filiálka v Brně, Giskrova 34.

Obrázek 8- Školní kronika újezdní měšťanské školy MZA v Brně-SOKA Kroměříž. Školní kronika měšťanské školy chlapecké z let 1897-1939, B-e 9

PROSPEKT

o klimatickém
a žinčičném
léčebním místě

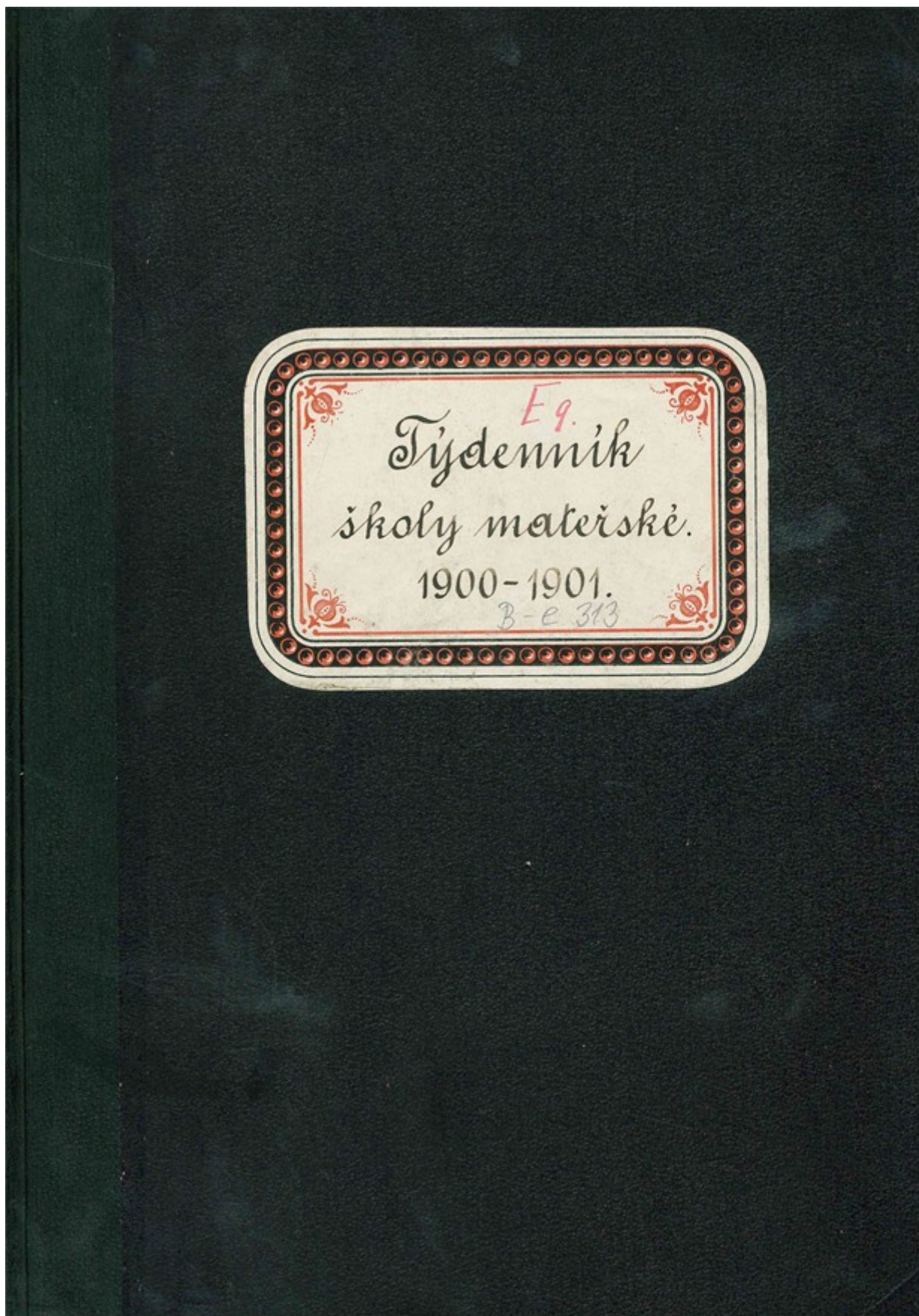
BYSTŘICE

pod Hostýnem
na Moravě

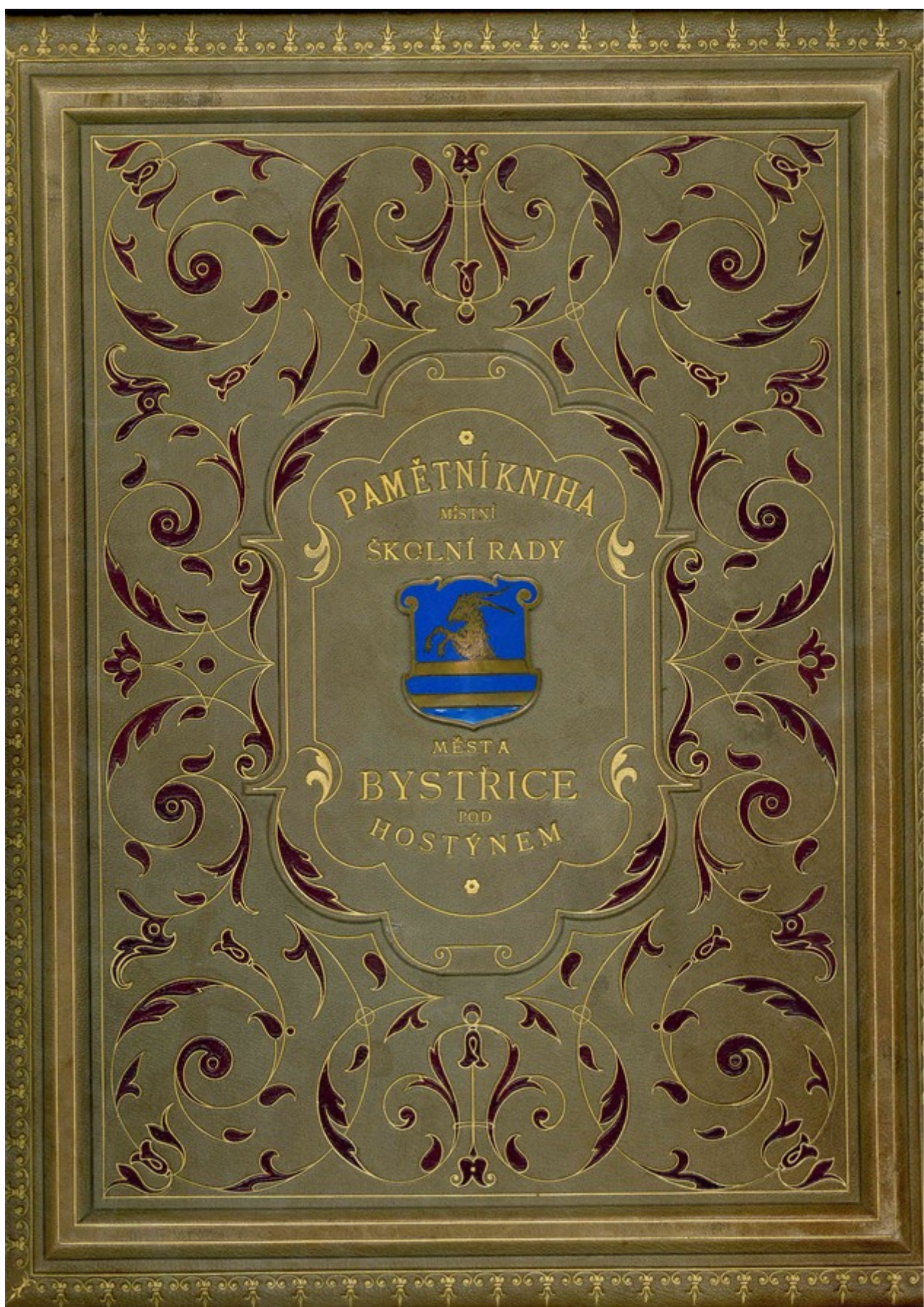
Nákladem léčebního odboru v Bystřici pod Hostýnem. o o 1900.

Tiskem knih- a kamenotiskárny Lamberta Klabusaya v Holešově.

Obrázek 9- Prospekt lázeňského města. MZA v Brně – Státní okresní archiv Kroměříž. Sbírká fotografií

Obrázek 10 - Titulní strana Týdenníku školy mateřské MZA v Brně – Státní okresní archiv Kroměříž. Sbírká fotografií

Obrázek 11- Titulní strana pamětní knihy místní školní rady města Bystřice pod Hostýnem MZA v Brně – Státní okresní archiv Kroměříž. Sběrka fotografií

MÍSTNÍ NÁRODNÍ VÝBOR, UČITELSTVO A SDRUŽENÍ
RODIČŮ A PŘÁTEL ŠKOLY V BYSTRICI POD HOSTÝNEM

dovoluje si Vás pozvati

k slavnostnímu odhalení pamětní desky

ředitele

Josefa Krumpholce

na budově základní devítileté školy, Leninova ulice

Neděle 18. června 1961 – Začátek v 10 hodin

Pořad: Ve velkém sále Svazového závodního klubu:

Zahájení – předseda MNV

Vystoupení pěveckého kroužku školy

Přednáška: Životní dílo ředitele Jos. Krumpholce – Dr. Jaroslava
Němečková, profesorka Palackého university v Olomouci

Viktor Dyk: Sloky – recituje Marie Barboříková-Dohnalová

J. B. Foerster: Česká píseň – zpívá smíšený sbor Pěveckého
sdružení Tregler – řídí ppl. St. Klváček

Odchod ke škole v Leninově ulici

U školy:

B. Smetana: Věno

Proslov ředitele školy

Odhalení pamětní desky předsedou MNV

Nešvera: Moravě – Sbory zpívá Pěvecké sdružení Tregler –
řídí ppl. Stanislav Klváček

K pietní vzpomínce na vzácného učitele a člověka srdečně zvou

pořadatelé

Obrázek 12- Pozvánka k odhalení pamětní desky J. Krumpholce škole MZA v Brně-
SOka Kroměříž. Školní kronika měšťanské školy chlapecké z let 1897-1939, B-e 9,

Země: Morava.

Školní okres: *Holešovský*

Třídní katalog

o návštěvě a prospěchu žáků *II* třídy *5* - třídní obecné školy
v *Bystřici p. Host.* ve školním roce 191 $\frac{1}{2}$

	chlapci	děvčata	dohromady
Počet žáků na počátku školního roku	59	-	59
Ve školním roku vstoupili	6	-	6
Ve školním roku vystoupili	5	-	5
Počet žáků na konci školního roku	60	-	60
Postoupiti do třídy neb oddělení nejbližší vyššího:			
a) způsobilých	54	-	54
b) nezpůsobilých	6	-	6
Koncem školního roku obdržel vysvědčení propouštěcí	~	~	~
Úlevy v návštěvě školy požíval dle lit. odst. 6. oddílu V. nař. min. z 8. června 1883, č. 10.618	~	~	~

Ze žáků v tomto katalogu zapsaných nacházelo se v	školním roce								Všech bylo
	1.	2.	3.	4.	5.	6.	7.	8.	
a) počátkem školního roku	-	45	10	3	-	1	-	-	59
b) koncem školního roku	-	46	10	3	-	1	-	-	60

Školní zprávy byly rozdávány:

I. dne *30. listopadu 1911.* *V. úst 2. května 1912*
 II. dne *10. února 1912.*
 III. dne *2. května 1912.* *Adygd*
 IV. dne *13. července 1912.* *v. b. L. i. t. i. g. h. t. s.*

Jos. Papoušek
správce školy

Antonín Poppiňal
učitel náboženství.

Jos. Kumpfohl
třídní učitel.

učitelka ručních prací.

Stupnice známek:

Stupeň	Mravy	Pilnost	Prospěch	vnější úprava písemných prací
1.	chvalitebné	vytrvalá	velmi dobrý	velmi úhledná
2.	uspokojivé	náležitá	dobrý	úhledná
3.	zákonné	dostatečná	dostatečný	méně úhledná
4.	méně zákonné	nestálá	sotva dostatečný	neúhledná
5.	nezákonné	nepatrná	nedostatečný	nedbalá

Zameškané vyučování dopolední znamená se: |, omluvené (|)
 " " odpolední " " -, " (-)
 " " celodenní " " +, " (+)

POZNAMENÁNÍ. Děti zapisují se dle abecedy po jednotlivých odděleních, avšak dle pohlaví rozděleny. Do rubriky, do níž zapisují se známky prospěchu z jednotlivých předmětů učebních, zapíší se svého času a poznačí se za takové známky pro vysvědčení propouštěcí. Mezi odděleními ponechána buď přiměřená prostora pro dodatčně přijaté. Dny dle zákona prázdné vyznačeny buďte písmenem p.

Obrázek 13- Ukázka z třídního katalogu MZA v Brně – Státní okresní archiv Kroměříž. Sbirka fotografií

24. V. 1932

Milí žákyně,

potěšilo mě Vaše pozvání, abych Vás navštívil, nej se rozloučíte se svou starostlivou školou a nej Vám nastane cesta do té největší školy vůbec, která je život sám.

Dekuji Vám za to. Rád Vás navštívím a rád Vás uvítám.

Zatím přeji Vám hodně štěstí k učení a do života, abyste měly ze života radost a abyste byly na radost všem ostatním.

Buďte zdravý!

Váš

Fr. Táborský

Žákyně III. třídy dívčí měst. školy

Bystřice pod Hostýnem.

Obrázek 14- Dopis Fr. Táboorského MZA v Brně-SOKA Kroměříž. Školní kronika školy Bystřice pod Hostýnem. 1870-1924. B-e 10.

9 Anotace

Jméno a příjmení	Božena Měchurová Studená
Ústav	Ústav pedagogiky asociálních studií
Vedoucí práce	PhDr. Jitka Plischke, Ph. D
Rok obhajoby	2018

Název práce	Dějiny elementárního školství v Bystřici pod Hostýnem od konce 18. století do r. 1945 na příkladu vybrané školy
Název v angličtině	History of elementary education in Bystrice pod Hostynem from the end of the 18th century until 1945 illustrated on an example of a selected school
Anotace práce	Práce se zabývá historií elementárního školství v Bystřici pod Hostýnem od konce 18. století do roku 1945.
Klíčová slova	město Bystřice pod Hostýnem, dějiny školství, Obecná škola dívčí, Obecná škola chlapecká, Měšťanská škola chlapecká
Anotace v angličtině	The thesis deals with the history of elementary education in Bystřice pod Hostýnem from the end of the 18th century until 1945.
Klíčová slova v angličtině	Town of Bystřice pod Hostýnem, History of Education, General School of Girls, General Boys School, Town School Boys
Přílohy vázané v práci	Ukázky z knihy věnovaná mému otci v r. 1947, Ukázka zápisu v třídní knize měšťanské školy chlapecké, Ukázka zápisu z třídní knihy r. 1942, Ukázka z třídního katalogu r. 1912
Rozsah práce	38 stran + 14 příloh
Jazyk práce	čeština